

Iva Kurelac

JERONIM ZARA, KAPETAN BAKRA I RIJEKE I POSLANIK KRALJA FERDINANDA I. HABSBURŠKOG U DIPLOMATSKOJ MISIJI (1533.) SULTANU SULEJMANU I.*

dr. sc. Iva Kurelac
Odsjek za povijesne znanosti
Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU
Ante Kovačića 5, HR – 10 000 Zagreb
ikurelac@hazu.hr

DOI: 10.21857/94kl4c168m
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 12. 10. 2023.
Prihvaćeno: 13. 12. 2023.

U radu se na temelju objavljenih izvora i literature razmatra uloga bakarskog i riječkog kapetana Jeronima Zare, poslanika kralja Ferdinanda I. Habsburškog, u diplomatskoj misiji sultanu Sulejmanu I. u kojoj je 1533. godine sudjelovao zajedno s flamanskim diplomatom Kornelijem Duplicijem Schepperom te se opisuju njezine okolnosti i tijek. Budući da u hrvatskoj historiografiji nedostaje sintetski prikaz lika i djelovanja Jeronima Zare, kao i njegovo adekvatno vrednovanje u kontekstu hrvatske povijesti prve polovine 16. stoljeća, u tu se svrhu donose i dijelom kritički preispituju spoznaje koje o toj temi ima hrvatska znanost, osobito historiografija, daje se pregled povijesnih veza članova obitelji Zara s Habsburgovcima i razmatraju aktivnosti koje je Jeronim Zara kao Ferdinandov pouzdanik poduzimao u sklopu svojih vojnih i civilnih dužnosti tijekom i nakon Mohačke bitke (1526.) te potom, tridesetih godina 16. stoljeća, na području sjevernojadranskog priobalja i na pograničnim područjima prema Osman-skom Carstvu (osobito oko Klisa).

Ključne riječi: Jeronim Zara; Kornelije Duplicije Schepper; Ferdinand I. Habsburški; Sulejman I.; Nikola Jurišić; Petar Kružić; bakarski i riječki kapetan; Carigrad; poslanstvo.

* Ovaj je rad nastao u sklopu projekta koji je financirala Hrvatska zaklada za znanost IP-2022-10-5130 „Izvori za hrvatsku povijest – istraživanje, kritičko izdavanje i analiza“.

Uvod

Polazeći od činjenice da uloga Jeronima Zare, jednog od najvažnijih i najuspješnijih pouzdanika kralja Ferdinanda I. Habsburškog, u pojedinim ključnim zbivanjima 16. stoljeća na prostoru hrvatskih zemalja u hrvatskoj historiografiji nije adekvatno obrađena ni vrednovana, u radu se donose i kritički preispituju dosadašnje znanstvene spoznaje o njemu te se na temelju objavljenih izvora i literature objedinjuju najvažnije činjenice o njegovu životu i djelovanju, o dugotrajnim vezama članova obitelji Zara i Habsburgovaca s naglaskom na Jeronimovo sudjelovanje u diplomatskoj misiji Ferdinanda I. Habsburškog sultanu Sulejmanu I. 1533. godine. Cilj sintetskog pregleda podataka o životu i djelovanju Jeronima Zare kojima raspolaže hrvatska znanost jest, među ostalim, ukazati na činjenicu da su ti podaci, unatoč tomu što je Zara tijekom posljednjih petnaest godina života počevši od Mohačke bitke (1526.), pa do pogibije kod Budima 1541. kao vojnik, civilni dužnosnik i diplomat u više navrata sudjelovao u aktivnostima koje su izravno utjecale na prilike u Hrvatskom Kraljevstvu, na pograničnim područjima prema Osmanskom Carstvu, ali i na odnose Habsburškog i Osmanskog Carstva, pretežno fragmentarni, a djelomično čak i netočni te će se u ovoj studiji stoga nastojati nadopuniti i ispraviti. Zarino sudjelovanje u jednoj od najzahtjevnijih diplomatskih misija 16. stoljeća, kojom se hrvatska historiografija nije detaljnije bavila, razmatra se i u kontekstu činjenice da se Jeronim neposredno uoči tog poslanstva istaknuo djelovanjem na području sjevernojadranskog priobalja obnašajući za Ferdinanda I. dužnosti bakarskog i riječkog kapetana. Na temelju objavljenih izvora, osobito izvještaja o diplomatskoj misiji, i literature opisan će se okolnosti i tijek Ferdinandova poslanstva sultanu u kojem je Jeronim Zara 1533. kao glavni poslanik sudjelovao zajedno s flamanskim diplomatom Kornelijem Duplicijem Schepperom, a izdvojiti će se i činjenice koje ukazuju na to da je uspjeh te izuzetno složene misije uvelike ostvaren upravo zahvaljujući Zarinim diplomatskim vještinama. Cilj ove studije je naposljetku donijeti cjelovitiju sliku o životu i djelovanju Ferdinandova pouzdanika Jeronima Zare i razmotriti njegovu ulogu u povijesnim zbivanjima tridesetih godina 16. stoljeća i na taj način adekvatno vrednovati njegovo mjesto u hrvatskoj povijesti.

Pregled dosadašnjih spoznaja o Jeronimu Zari u hrvatskoj znanosti

Pregled dosadašnjih spoznaja o Jeronimu Zari otkriva da su se u Hrvatskoj unatrag stoljeće i pol te teme doticali znanstvenici iz različitih područja (najčešće povjesničari, ali i povjesničari umjetnosti, filolozi i geografi) spominjući civilne,

vojne i diplomatske dužnosti koje je obnašao i njegove rodbinske veze s Nikolom Jurišićem. Međutim činjenice o Zarinu životu i djelovanju koje nalazimo u tim studijama razmjerno su štire i parcijalne, pri čemu je zamjetno da ih istraživači u pravilu koriste za širu kontekstualizaciju pojedinih povijesnih zbivanja iz razdoblja nakon Mohačke bitke (1526.) i tadašnjih diplomatskih aktivnosti između habsburškog dvora i Osmanskog Carstva ili u sklopu rada na historiografskim i filološkim temama koje su tek u nekome manjem segmentu vezane uz Jeronima Zaru, a ne u svrhu sintetskog prikaza njegova lika i djelovanja.

Ukratko, vijesti o Jeronimu Zari koje nalazimo u hrvatskoj znanosti svode se na to da je bio pouzdanik i potkapetan kneza Krste Frankopana (Klaić, Šišić, Luzer i Petković, Bistrović) te pouzdanik kralja Ferdinanda I. Habsburškog, koji ga imenuje bakarskim i riječkim kapetanom i prefektom Istre, Furlanije i Krasa (Klaić, Laszowski: MSHSM, Ivšić, Perojević, Štefanić, Syrou, Bistrović). Diplomatska misija u Carigradu koju je Jeronim Zara 1533. godine po Ferdinandovu nalogu poduzeo s Kornelijem Duplicijem Schepperom također se u nekoliko navrata spominje u literaturi (Kukuljević-Sakcinski, Smičiklas, Matković, Klaić, Perojević, Syrou, Bistrović), međutim bez detaljnijeg osvrta na njezin povijesni kontekst i tijek. Zara se naposljetku u hrvatskoj historiografiji spominje i kao brat ili rođak Nikole Jurišića zbog čega mu pojedini autori dodaju i prezime *Jurišić* (Kukuljević-Sakcinski, Smičiklas, Lopašić, Klaić, Luzer i Petković, Bistrović). U objavljenim izvorima i literaturi se u nekoliko navrata donose i podaci o aktivnostima koje je Zara kao Ferdinandov pouzdanik provodio prema kliškom kapetanu Petru Kružiću i njegovim uskočkim četama (Klaić, Laszowski: MSHSM, Ivšić, Perojević), a spominje se i njegov pokušaj otkupa sina Vespazijana iz turskog zarobljeništva preko Kružićeve sestre Jelene (Laszowski: MSHSM, Ivšić, Perojević). Podatak o pogibiji Jeronima Zare kod Budima 1541. donose Klaić, Syrou i Bistrović.

U starijoj hrvatskoj historiografiji podatke o Jeronimu Zari prvi put nalazimo u tekstu Ivana Kukuljevića Sakcinskog objavljenom u *Danici*. Kukuljević među poslanicima kralja Ferdinanda I. spominje Jeronima Zaru (*Hieronimus de Zara*) i njegova sina Vespazijana kao Hrvate Primorce navodeći kako je Jeronim brat Nikole Jurišića.¹ Na Jeronimovo (Jerolim Zadranin) carigradsko poslanstvo iz 1533. odnosi se i Zarino pismo na ćirilici, upućeno hrvatskim banovima 11. veljače 1533. iz Carigrada, kojim im javlja da se imaju držati primirja sa sultanom Su-

¹ Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Naš jezik u prvašnjih stoljetjih, *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska*, tečaj IX., br. 4, Zagreb, 28. sječnja 1843., str. 15.

lejmanom I., a koje je Kukuljević objavio u izdanju *Acta Croatica*.² Pišući potom u *Glasovitim Hrvatima prošlih vjekova* o diplomatu u biskupu Stjepanu Brodariću, Kukuljević se u kontekstu odnosa između Habsburgovaca i Osmanskog Carstva u razdoblju nakon Mohačke bitke kratko dotiče Zarine (Jerolim Zadrarin) diplomatske misije u Carigradu (1533.) i Kornelija Duplicija Scheppera koji se tom prilikom, po Ferdinandovu nalogu, pridružio Zari.³

U sklopu povijesnih zbivanja nakon bitke kod Kisege i Ferdinandova odnosa sa Sulejmanom, Tadija Smičiklas Jeronima Zaru (Jerolim Zadrarin) spominje kao rođaka Nikole Jurišića i Ferdinandova poslanika u Carigradu 1533.⁴

U radu „Putovanja po balkanskom poluotoku XVI. vieka“⁵ geograf Petar Matković u najosnovnijim crtama piše o Jeronimu Zari (Jerolim Zadrarin) i nekim važnijim povijesnim okolnostima koje su prethodile njegovoj diplomatskoj misiji sa Schepperom 1533. fokusirajući se na dio Schepperova dnevnika⁶

² *Acta Croatica*, prir. Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Monumenta Historica Slavorum meridionalium, knj. I., Zagreb, 1863., d. CCXLI. Napominjemo da je Zarino pismo u Kukuljevićevo izdanju pogrešno datirano u 1543. godinu (vjerojatno zbog pogreške pri čitanju dokumenta ili tisku) i zapravo je riječ o 1533. godini, što potvrđuje i prijepis tog pisma, koje je objavio Gevay. Datiranje pisma u 1543. godinu, uostalom, opovrgava i činjenica da je Jeronim Zara poginuo 1541. kod Budima. Usp. *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, prir. Anton von GEVAY, Urkunden und Actenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Österreich, Ungern und der Pforte im XVI. und XVII. Jahrhunderte: Aus Archiven und Bibliotheken, sv. 1–3, Wien, 1838., d. XVIII, d. XXI; Vjekoslav KLAJČIĆ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, Zagreb, 1973., str. 189.

³ Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Glasoviti Hrvati prošlih vjekova: niz životopisa*, Zagreb, 1886., str. 34.

⁴ Tadija SMIČIKLAS, *Povijest hrvatska: dio drugi od godine 1526 – 1848: Treća doba, knj. deveta (od god. 1526. do god. 1606.)*, Zagreb, 1879., str. 30.

⁵ Petar MATKOVIĆ, Putovanja po balkanskom poluotoku XVI. vieka: III. Putovanje Kornelija Duplicija Šepera g. 1533., *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knj. LXII., Zagreb, 1882., str. 45–67.

⁶ Cjeloviti je dnevnik Kornelija Duplicija Scheppera na francuskom objavila Belgijska kraljevska akademija. Osim detaljna opisa putovanja s Jeronimom Zarom od Carigrada do Beča (od 16. srpnja do 20. rujna 1533.) Schepper u dnevniku opisuje okolnosti i tijek pregovora vođenih u Carigradu, počevši od 26. lipnja 1533., te navodi i brojne slabo poznate, ali pozornosti vrijedne činjenice o sultanovu dvoru i turskim običajima, izostavljene iz službenog izvještaja Ferdinandu od 27. rujna 1533. na latinskome, koji je objavio Gevay. Usp. *Journal de Corneille Dupplicius de Schepper, Missions diplomatiques de Corneille Dupplicius de Schepper, dit Scopperus, ambassadeur de Christiern II, de Charles V, de Ferdinand Ier et de Marie, reine de Hongrie, Gouvernante de Pays-Bas, de 1533 a 1555*, M. LE BARON DE SAINT-GENOIS, G.-A. YSSEL DE SCHEPPER, Bruxelles, 1856., str. 116–117, 187–207. Sačuvan je i fragment Schepperova dnevnika na latinskom, koji obuhvaća dane od 26. svibnja do 16. lipnja 1533., pohranjen u nekadašnjoj Carsko-kraljevskoj dvorskoj knjižnici u Beču (danas Austrijska nacionalna knjižnica). Riječ je međutim o nemarno sročenoj, skraćenoj verziji izvornog teksta spomenutog dnevnika, za koju je uprava nekadašnje Carsko-kraljevske dvorske knjižnice izjavila da je objavljivanjem belgijskog izdanja Schepperova dnevnika postala nepotrebna. M. LE BARON DE SAINT-GENOIS, G.-A. YSSEL DE SCHEPPER, *Missions diplomatiques de Corneille Du-*

o putovanju iz Carigrada u Beč, na koje je sa Zarom krenuo 16. srpnja 1533., po svršetku pregovora sa Sulejmanom.⁷ Premda historiografski aspekt Zarine carigradske diplomatske misije nije glavna tema Matkovićeva rada, studija je vrijedna pozornosti zato što osim detaljne analize Schepperova putopisa, dotad neobrađena u hrvatskoj historiografiji, donosi i komentar toga važnog povijesnog izvora s varijantama pojedinih toponima i preciznim ili barem približnim ubikacijama znatnog broja posve nepoznatih ili slabije poznatih toponima koje je Schepper pribilježio putujući Turskom, Bugarskom, Srbijom, Bosnom, Hercegovinom i istočnojadranskom obalom (Dubrovnik, Korčula, Hvar, Šolta, Murter, Zadar, Bakar i Trsat), a daje i usporedbu Schepperova putopisa s Kuripešićevim i Rambertovim opisima putovanja do Carigrada. Matković bez kontekstualizacije teme naposljetku kratko spominje i sljedeće Ferdinandovo poslanstvo u Carigrad iz 1534., za koje su bili odabrani isti poslanici, napomenuvši da o tom putovanju nema sačuvana putopisa.

Pišući o Nikoli Jurišiću, Radoslav Lopašić bez pozivanja na povijesne izvore ukratko razmatra i porijeklo obitelji Jurišić poistovjećujući ju s obitelji Zara, a Jeronima Zaru spominje kao brata ili stričevića Nikole Jurišića i carskog poslanika kod turskog sultana. Autor pretpostavlja da su Jurišići bili porijeklom iz Perušića,⁸ a spominje i da je Nikola Jurišić imao rođake u okolici Karlovca i u Zadru te ih zove *Jurišićima od Zadra* dovodeći ih u krvnu vezu sa Zarama, koje također zove *Jurišićima od Zadra* (Jeronima Zaru zove *Jeronimom Jurišićem od Zadra*, a njegova sina Julija *Julijem Jurišićem od Zadra*).⁹

*plicius de Schepper, dit Scepperus, ambassadeur de Christiern II, de Charles V, de Ferdinand Ier et de Marie, reine de Hongrie, Gouvernante de Pays-Bas, de 1533 a 1555, Bruxelles, 1856., str. 110; P. MATKOVIĆ, Putovanja po balkanskom poluotoku XVI. vieka: III. Putovanje Kornelia Duplicia Šepera, str. 47. I Gevay navodi da je fragment Schepperova dnevnika pohranjen u Beču zbog brojnih prepisivačevih pogrešaka suviše iskrivljen i da nema osobitu vrijednost. Usp. *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, str. 2. Fragment Schepperova dnevnika na latinskom čuva se u Austrijskoj nacionalnoj knjižnici. Usp. Hieronymus de Zara vel Cornelius Duplicius Scepperus, *Ephemerides incipientes Kal. Iunii 1533.*, ff. 9v–28r, Österreichische Nationalbibliothek, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 9026. HAN MAG, (URL: <http://data.onb.ac.at/rec/AC13995626>, zadnje posjećeno 7. 6. 2023.).*

⁷ Usp. M. LE BARON DE SAINT-GENOIS, G.-A. YSSEL DE SCHEPPER, *Missions diplomatiques*, str. 110–115.

⁸ Više o povijesti župe u Perušiću vidi: fra Stanko BAČIĆ, *Perušić: župa Uznesenja Marijina u Zadarskoj nadbiskupiji*, Split, 1989., str. 25–32, 37–56 et passim. Navedena studija dijelom razmatra i stanja duša (*status animarum*) i prezimena u Perušiću međutim ne donosi podatke o porijeklu obitelji Jurišić, pa tako ni o Nikoli Jurišiću.

⁹ Lopašić, među ostalim, spominje da su se Jurišići iz Perušića poturčili i da je rođak Nikole Jurišića bio Soliman-paša (odnosno bosanski sandžakbeg Skender-paša) koga je Zari i Scheppe-

Pišući o staleškim borbama koje su nakon Mohačke bitke (1526.) i Ludovikove pogibije uslijedile između Ferdinanda I. i Ivana Zapolje te o diplomatskim aktivnostima između Habsburgovaca i Osmanskog Carstva, i Klaić donosi vijesti o Hrvatu Jeronimu Zari (Jerolim (Jurišić) Zadrani) spominjući ga kao Ferdinandova pouzdanika, povjerenika i dvorjanika kneza Krste Frankopana, sudionika dvaju Ferdinandovih poslanstva u Carigrad (1533. i 1534.), voditelja istrage protiv kliškog kapetana Petra Kružića i zapovjednika mornarice na Dunavu.¹⁰

Emilij Laszowski je u *Monumenta Habsburgica Regni Croatiae Dalmatiae et Slavoniae* objavio nekoliko dokumenata iz razdoblja od 1532. do 1537. u kojima se Jeronim Zara (Jeronim Zadrani) spominje kao kapetan Bakra i Rijeke te prefekt Istre, Furlanije i Krasa, sastavljenih dok je kao Ferdinandov pouzdanik bio zadužen za obranu Bakra, nadzirao djelovanje uskočkih četa Petra Kružića kod Klisa, vodio istragu protiv Kružića i od Ferdinanda tražio da kod Kružićeve sestre Jelene posreduje pri otkupu njegova sina Vespazijana iz turskog zarobljeništva.¹¹

Ferdo Šišić pak o Zari piše analizirajući povijesna zbivanja nakon poraza kod Mohača, pa do izbora Ferdinanda I. Habsburgovca za hrvatskog kralja. Pri tom u vezi sa Zarom (Jerolim Zadrani) naglasak stavlja na pisma, koja je u

ru tijekom poslanstva 1533. spomenuo i Sulejmanov veliki vezir Ibrahim-paša. Usp. Radoslav LOPAŠIĆ, *Nikola Jurišić*, Zagreb, 1884., str. 6. Naime po izvještaju Jeronima Zare i Kornelija Duplicija Scheppera Ferdinandu (27. rujna 1533.) Ibrahim-paša je, sastavši se 2. lipnja 1533. s kraljevskim poslanicima, o Skender-paši govorio kao o rođaku Nikole Jurišića i Jeronima Zare (*Et conuersus ad Hieronymum: Affinis inquit Nikolitz fratris tui et tuus, qui est sanzachus in Carachemith...*). Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper an König Ferdinand I., Wien, 27. September 1533., *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, prir. Anton von GEVAY, Urkunden und Actenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Österreich, Ungern und der Pforte im XVI. und XVII. Jahrhunderte: Aus Archiven un Bibliotheken: sv. 1–3, Wien, 1838., str. 26. U inozemnoj literaturi nalazimo i podatke o rodbinskoj povezanosti Jeronima Zare i Nikole Jurišića po kojemu je Zara bio Jurišićev šurjak. Usp. Henry DE VOCHT, John Dantiscus and his Netherlandish Friends: As revealed by their correspondence 1522 – 1546, *Humanistica Lovaniensia*, sv. 16, Louvain, 1961., str. 165. To međutim ne smatramo točnim jer je poznato da su supruge Nikole Jurišića bile Katarina von Puchheim i Potentiana Dersffy (kći Johanna IV. Dersffyja de Zerdahelyja i Perpetue Batthyány). Usp. Géza CHERGHEÖ, Die erloschenen freiherrlichen Linien des Hauses Jurišić, *Ungarische Revue*, sv. 4–5, ur. Paul HANFALVY i Gustav HEINRICH, Budapest, 1887., str. 454–456; Henry DELFINER, Nikola Jurišić, 1490 – 1543, vojnik diplomat, (prev. Filip ŠIMUNJAK), *Pro Tempore*, br. 16, Zagreb, 2021., str. 211. (Rad Henryja Delfinera o Nikoli Jurišiću izvorno je objavljen u časopisu *East European Quarterly*. Usp. Henry DELFINER, Nikolaus Jurischitz, 1490 – 1543: Soldier-Diplomat, *East European Quarterly*, sv. 28, br. 1, Boulder, 1994., str. 1–47.)

¹⁰ V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 75, 137–138, 148, 189.

¹¹ *Monumenta Habsburgica Regni Croatiae Dalmatiae et Slavoniae* (1531. – 1540.), sv. II., prir. Emilij LASZOWSKI, *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, sv. 38, Zagreb, 1916., d. 123, d. 204, d. 238, d. 252, d. 351, d. 355.

svojevremeno pouzdanika i potkapetana kneza Krste Frankopana uputio mletačkom patriciju Dandolu (22. listopada 1526.) i biskupu Bernardu Clesu (14. studenog 1526.) tumačeći na temelju njih Frankopanov stav prema Ferdinandu i prelazak na stranu Ivana Zapolje.¹²

Jezikoslovac Stjepan Ivšić obradio je glagoljsku oporuku Jelene, sestre Petra Kružića, iz 1541. godine, a u svojoj se studiji referira na korespondenciju kralja Ferdinanda I., točnije na njegovo pismo upućeno Kružićevoj sestri Jeleni s preporukom da iz turskog zarobljeništva otkupi Vespazijana, sina Jeronima Zare (Jeronim Zadranin), iznoseći pretpostavku da su turski robovi Hanžija i Dorut, koje Jelena spominje u svojoj oporuci, isti robovi koji su trebali biti ponuđeni za otkup Vespazijana Zare.¹³ Dodajmo da je u novije vrijeme Ivšićevu radu kritički pristupio Ivan Jurković objavivši studiju s iscrpnom analizom Jeleninih rodbinskih, svojtanjskih, poslovnih i prijateljskih veza s osobama koje ona spominje u svojoj oporuci.¹⁴

Matko Perojević u monografiji o kliškom kapetanu i knezu Petru Kružiću Jeronima Zaru (Jeronim Zadranin) spominje u kontekstu njegova carigradskog poslanstva sa Schepperom (1533.) i kao Ferdinandova pouzdanika na čelu istrage protiv Kružića (1535.).¹⁵

Vijesti o Zari u hrvatskoj znanosti nakon toga ne nalazimo otprilike tri desetljeća, do studije filologa Vjekoslava Štefanića, koji uz Nikolu Jurišića spominje i Jeronima Zaru (Jeronim Zadranin) uvrstivši obojicu među istaknute riječke kapetane koji su tridesetih godina 16. stoljeća, nakon Rata Svete lige (1508. – 1523.), bili ključni za obranu grada Rijeke od Osmanlija.¹⁶

Ulrike Evridiki Syrou u radu o biografiji Jeronimova unuka Antonija Zare (1574. – 1621.), pisana pretežno na temelju njegova enciklopedijskog djela *Anatomia ingeni-*

¹² Ferdo ŠIŠIĆ, Izbor Ferdinanda I. hrvatskim kraljem: o četiristotoj obljetnici, *Starohrvatska prosvjeta*, sv. I, br. 1–2, Split, 1927., str. 17, 20, 23–25, 30–31.

¹³ Stjepan IVŠIĆ, Hrvatski glagoljski „teštament“ Jelene, sestre Petra Kružića, iz godine 1541., Narodna starina: nepovremeni časopis za povijest kulture i etnografiju južnih Slovena, sv. 7, br. 16, Zagreb, 1928., str. 6–7.

¹⁴ Jurković detaljno analizira Jelenine veze s članovima obitelji njezinih sestara (Vidasićima, Budišićima i Gusićima), potom Jelenine veze s članovima obitelji njezina supruga i naposljetku njezine veze s duhovnicima, prijateljima, službenicima i familijarima. Ivan JURKOVIĆ, Protopografska analiza „teštamenta“ gospe Jeleni, sestri pokojnoga kneza Petra Kružića, *Raukarov zbornik: zbornik u čast Tomislava Raukara*, ur. Neven BUDAK, Zagreb, 2005., str. 381–419.

¹⁵ Marko PEROJEVIĆ, *Petar Kružić: kapetan i knez grada Klisa*, Zagreb, 1931., str. 148–150, 165–178.

¹⁶ Vjekoslav ŠTEFANIĆ, Riječki fragmenti: glagoljica i u riječkoj općini, *Zbornik Histojskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 3, Zagreb, 1960., str. 240. Općenito o glagoljici u Rijeci i osobito u 15. i 16. stoljeću vidi: Vjekoslav ŠTEFANIĆ, Glagoljica u Rijeci, *Rijeka – zbornik*, ur. Jakša RAVLIĆ, Zagreb, 1953., str. 395–398, 404–408.

*orum et scientiarum*¹⁷ (Venecija, 1615.) s pregledom svih znanosti, a koje u uvodnom dijelu donosi detaljan pregled ključnih biografskih podataka o istaknutim članovima obitelji Zara i Antonijevu biografiju, među ostalim, donosi nekoliko najvažnijih činjenica o diplomatskim i vojnim službama koje je Jeronim Zara (Hijeronim Zara) obnašao za Ferdinanda I. Habsburškog i za njegova brata Karla V.¹⁸

Josip Luzer i Boris Petković po istraživanjima Matije Mažića donose vijest o tome da je Jeronim Zara (Jerolim Zadarski Jurišić) 1530., u doba frankopanske vlasti u Bakru, ondje bio kapetan i zapovjednik straže te da je aktivno radio na poboljšanju obrambenog sustava Bakra od osmanske prijetnje.¹⁹

Željko Bistrović o Jeronimu Zari (Jeronim Zadranin) piše u dvama navratima. U članku o povijesti Rijeke u 16. stoljeću i obitelji Ričan²⁰ kratko spominje Jeronima Zaru, riječkog kapetana, Hrvata i polubrata Nikole Jurišića. U članku o Jeronimu Zari, riječkom i bakarskom kapetanu²¹ Bistrović uglavnom po Kukuljeviću, Smičiklasu, Klaiću i Laszowskom (MSHSM) donosi kraći pregled pojedinih biografskih podataka o Zarinu vojnom i diplomatskom djelovanju u svojstvu pouzdanika Krste Frankopana i Ferdinanda I. U kontekstu Zarine diplomatske misije 1533. u Carigradu Bistrović se poziva i na Zarino ćirilčno pismo iz *Acta Croatica*.²² Nastojeći rasvijetliti porijeklo Jeronima Zare autor po dokumentima iz Austrijskoga državnog arhiva u Beču u istom tekstu iznosi pretpostavku da je Jeronim Zara bio iz znamenite šibenske obitelji Vrančić, što međutim ne smatramo vjerojatnim.²³

¹⁷ U Hrvatskoj je objavljen reprint izdanja ovog Zarina djela: Antonio Zara, *Razudba umnosti i znanosti četirima odsječcima obuhvaćena*, ur. Elvis ORBANIĆ, Žminj – Pićan, 2016.

¹⁸ Ulrike Evridiki SYROU, Biografija Antonija Zare (1574. – 1621.), *Vjesnik istarskog arhiva*, sv. 20, Pazin, 2013., str. 147.

¹⁹ Josip LUZER, Boris PETKOVIĆ, Knjige i brošure Matije Mažića, *Bakarski zbornik*, ur. Boris PETKOVIĆ, Bakar, 2015., str. 90, 185–186.

²⁰ Željko BISTROVIĆ, Riječki pabirci XXII: Obitelj Ričan i skica za povijest Rijeke u 16. stoljeću, *Portal Primorski Hrvat: Udruga za promicanje baštine*, 2. prosinca 2020. URL: <http://www.primorskihrvat.hr/bastina/povijest/rijecki-pabirci-xxii-obilj-rican-i-skica-za-povijest-rijeke-u-16-st/> (zadnje posjećeno 16. 2. 2023.).

²¹ Ž. BISTROVIĆ, Riječki i bakarski kapetan.

²² U članku se ne upozorava na pogrešnu dataciju Zarina pisma (1543.) u *Acta Croatica* premda je iz biografskih podataka o Zari donesenih u tom tekstu, točnije iz godine Zarine smrti (1541.), jasno kako Zara pismo iz Carigrada nikako nije mogao uputiti 1543. Usp. Ž. BISTROVIĆ, Riječki i bakarski kapetan; Usp. *Acta Croatica*, d. CCXLI. Klaić spomenuto pismo citira ispravno, datirano u 1533. godinu. Usp. V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 137.

²³ Bistrović svoju pretpostavku zasniva na kasnijem zapisu na talijanskom, zabilježenom na pozadini upute kralja Ferdinanda I. Jeronimu Zari od 3. listopada 1532. i pismu od 4. travnja

Jeronim Zara, njegovi preci i potomci u službama Habsburgovaca: Kratki pregled njihovih važnijih civilnih, vojnih i diplomatskih aktivnosti

Jeronim Zara (lat. *Hieronimus de Zara*, *Hieronimus de Iadera*, tal. *Hieronimo de Zara*, njem. *Hieronymus von Zara*) odvjetak je stare patricijske obitelji Zara, čije porijeklo u hrvatskoj historiografiji nije dovoljno istraženo.²⁴ Nekolicina starijih

1533., dokumentima vezanim uz Ferdinandovo poslanstvo Sulejmanu I. (1533.) i pohranjenim u Austrijskome državnom arhivu u Beču. Usp. Ž. BISTROVIĆ, Riječki i bakarski kapetan; Opis arhivske jedinice u Austrijskome državnom arhivu u Beču glasi: *Gesandtschaft des Hieronymus von Zara zu Sultan Süleyman, 1532 – 1533, ff. 1–36, Instruktion mit Siegel und Unterschrift Ferdinands I., 03.10.1532; Schreiben von Ferdinand I. an Hieronymus von Zara, 04.04.1533, Deckblatt: „Originali Istruzioni Secrete del Imperator Ferdinando [sic] a Monsignor Girolamo Veranzio [sic] suo Oratore a Constantinopoli, 1532“, sign. AT-OeStA/HHStA StAbt Türkei I 2-3, URL: <https://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=3850920> (zadnje posjećeno 23. 5. 2023.)*. Uzevši u obzir dataciju prvog dokumenta (listopad 1532.), smatramo da je najvjerojatnije riječ o uputi koju je Ferdinand I. poslao Jeronimu Zari uoči odlaska u diplomatsku misiju u Carigrad 1533., čiji je izvadak bez datacije objavljen u zbirci *Urkunden und Actenstücke*, kronološki smješten zajedno s dokumentima iz listopada 1532. i naslovljen: „Aus Ieronimi de Sara instruction“. Usp. *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533, d. IV*. Nadalje, drugi dokument od 4. travnja 1533. na temelju kojeg Bistrovic pretpostavlja kako je Jeronim Zara porijeklom iz obitelji Vrančić objavljen je u istoj zbirci uz regist koji glasi: „Neues Beglaubigungsschreiben König Ferdinands I. für Hieronymus von Zara an Sultan Suleiman I.“ Usp. *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533, d. XLVI*. Po navedenom smatramo kako je iz sadržaja tih dvaju dokumenata i konteksta u kojem su sastavljeni jasno da su upućeni Jeronimu Zari, a ne Jeronimu Vrančiću. Isto tako smo mišljenja kako naknadni zapis na poleđini Ferdinandove upute Zari nije valjan dokaz na kojemu se može temeljiti pretpostavka o tome kako je Jeronim Zara bio iz obitelji Vrančić i da je osoba koja je na poleđini spomenutog dokumenta iz 1532. naknadno unosila bilješku na talijanskom najvjerojatnije pogrešno zabilježila ime *Girolamo Veranzio* umjesto *Girolamo Zara* (to, uostalom, kao jednu od mogućnosti u svom članku o riječkom i bakarskom kapetanu Jeronimu Zadrancu spominje i Bistrovic). Pretpostavku o povezanosti obitelji Zara i Vrančić naposljetku opovrgava i činjenica da u rodoslovlju obitelji Zara, koje je sastavio Jeronimov unuk Antonije Zara i objavio u svom djelu *Anatomia ingeniorum et scientiarum*, nema spomena o tome da su Zare bili rodbinski povezani s Vrančićima, a ni u arhivskim vrelima i literaturi o obitelji Vrančić, koju imamo na raspolaganju, nismo pronašli dokaze koji bi upućivali na rodbinsku povezanost tih dviju obitelji. Usp. Antonio Zara, *Anatomia ingeniorum et scientiarum sectionibus quatuor comprehensa auctore Aquileiensi episcopo Petinensi, Venetiis, 1615., passim*; Državni arhiv u Rijeci (dalje: DARI), fond *Obitelj Draganić-Vrančić (1552.-1971.)*, R0 – 50 (HR-DARI-1000), kut. 1.; Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZD), *Obiteljski fond Draganić Vrančić (1434. – 1921.)*, HR-DAZD-352; Mladen UREM, Boris ZAKOŠEK, *Obitelj Draganić-Vrančić 1552.-1971: Arhivski popis fonda, Izvori za povijest obitelji Draganić Vrančić u Državnom arhivu u Rijeci: Zbornik radova*, Rijeka, 2017., *passim*.

²⁴ Sredinom 20. stoljeća pojavila se i teza da obitelj Zara izvorno potječe iz Ugarske. (Urlike Evridiki Syrou prenosi taj podatak po Baccio ZILLOTTO, *La vita e l'opera di Antonio Zara nel quadro della Controriforma absburgica, Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, sv. 2, Trst, 1952.) Usp. U. E. SYROU, *Biografija Antonija Zare*, str. 149.

hrvatskih povjesničara (Kukuljević, Lopašić i Klaić)²⁵ smatra kako obitelj potječe iz Zadra, pa se Jeronimovo prezime sukladno tomu u literaturi najčešće nađi u kroatiziranom obliku kao „Zadranin“ (Kukuljević, Smičiklas, Laszowsky: MSHSM, Klaić, Šišić, Ivšić, Štefanić, Bistrović)²⁶ ili „Zadarski“ (Luzer i Petković).²⁷ Unatoč mogućnosti da je obitelj Zara doista bila porijeklom iz Zadra, što zasad nije potkrijepljeno dokazima, u Jeronimovo je vrijeme već generacijama prisutna u Veneciji (možda kao: *de Cha de Zara*). Naime zahvaljujući Jeronimovu uspješnom obnašanju odgovornih dužnosti za kralja Ferdinanda I., Zare stječu posjede u Istri, Furlaniji i na Krasu, pa su od tridesetih godina 16. stoljeća nazočni i u Akvileji, nekadašnjemu glavnom gradu pokrajine Furlanije, zbog čega pojedini članovi obitelji uza svoje prezime dodaju i pridjevak *de Aquilea*.²⁸ Antonije, unuk Jeronima Zare, rođen 1574. u Akvileji, u svome enciklopedijskom djelu *Anatomia ingeniorum et scientiarum* ističe kako je njegova obitelj vrlo stara, da potječe iz Njemačke i iz susjednih krajeva te da se isključivo zbog zasluga zove *Zara*.²⁹ Uzevši u obzir spomenutu činjenicu i dugotrajne povijesne veze te obitelji s Apeninskim poluotokom, smatramo da prezime valja navoditi kao *de Zara* ili *Zara*, a ne u kroatiziranom obliku, što ćemo primijeniti i u ovoj studiji.

Članovi obitelji Zara tijekom Rata Svete lige (1508. – 1516.) stupaju u službe Habsburgovaca u kojima djeluju pet generacija. Djed Jeronima Zare Orfej Lilije Zara prvi je počeo služiti Habsburgovcima kao vojskovođa i član Tajnog savjeta Maksimilijana I., a njegov sin Tit, Jeronimov otac, bio je zapovjednik Filipa

²⁵ I. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Naš jezik u prvašnjih stoljećih, str. 15; R. LOPAŠIĆ, *Nikola Jurišić*, str. 6; V. KLAJČIĆ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 137.

²⁶ *Acta Croatica*, d. CCXLI; I. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Glasoviti Hrvati*, str. 34; T. SMIČIKLAS, *Povijest hrvatska: dio drugi*, str. 30; Monumenta Habsburgica, sv. II., d. 123, d. 204, d. 238, d. 252, d. 351, d. 355; V. KLAJČIĆ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 75, 137, 148, 189; F. ŠIŠIĆ, Izbor Ferdinanda I. hrvatskim kraljem, str. 17, 20, 24, 30–31; S. IVŠIĆ, Hrvatski glagolski „teštament“, str. 6; V. ŠTEFANIĆ, Riječki fragmenti, str. 240; Ž. BISTROVIĆ, Riječki pabirci XXII; Ž. BISTROVIĆ, Riječki i bakarski kapetan.

²⁷ J. LUZER, B. PETKOVIĆ, Knjige i brošure Matije Mažića, str. 185–186.

²⁸ Zahvaljujem kolegi Ivanu Jurkoviću koji mi je ustupio svoje radne materijale s navedenim podacima. Ivan JURKOVIĆ, „Hieronymus Zara de Aquilea“, rukopis. O tome vidi i: U. E. SYROU, Biografija Antonija Zare, str. 146–147, 149; A. ZARA, *Anatomia ingeniorum*, str. 17, 21. Jeronim Zara spominje se kao prefekt Istre, Furlanije i Krasa u Ferdinandovu pismu Jeleni, sestri Petra Kružića, od 24. studenog 1537. („(...) Hieronimum de Sara, consiliarium et capitaneum nostrum sancti Viti Terre Fluminis, nemorumque nostrorum in Istria, Foro Julio et Carsia prefectum“). *Monumenta Habsburgica*, sv. II., d. 355.

²⁹ „(...) ex quo postea familia mea vetustissima etiam a Germania ac finitimis regionibus proseminata est, que iam Zara solum merito appellatur.“ A. ZARA, *Anatomia ingeniorum*, str. 17, 21.

I. Lijepog.³⁰ Jeronim Zara oženio je Mariju³¹ s kojom je imao šestoricu sinova: Tita, Vespazijana, Andriju, Pavla, Julija i Orfeja. Nakon Jeronimove smrti Tit i Vespazijan iskazali su se kao Ferdinandovi poslanici kod sultana Selima II., sina Sulejmana I. Nedugo nakon toga Ferdinand I. poslao je Vespazijana kao izaslanika k svomu bratu Karlu V. u Španjolsku, a Vespazijan je u Madridu i umro. Andriju je Ferdinand imenovao biskupom Egera. Pavao se istaknuo kao vojskovođa španjolskog kralja Filipa II., bio je i Ferdinandov savjetnik, a obnašao je važne službe i za danskog kralja Frederika te za Maksimilijana II. Julija je pak izuzetno cijenio Ferdinandov otac Karlo, koji ga je imenovao svojim savjetnikom i povjerio mu upravljanje kraljevskom utvrdom u Grazu gdje je i preminuo. Orfej je imenovan kapetanom Akvileje i Furlanije, a zahvaljujući izuzetno uspješnu obnašanju te dužnosti, Ferdinand I. i nadvojvoda Karlo II. imenovali su ga svojim savjetnikom. Orfejeva sina Aristeja Ferdinand je imenovao katedralnim kanonikom u Akvileji.³²

Jeronim Zara istaknuo se tridesetih godina 16. stoljeća kao pouzdanik kralja Ferdinanda I. ostavši mu vjeran i tijekom mjeseci staleških borbi za prijestolje Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, koje su nakon Mohačke bitke (1526.) i pogibije kralja Ludovika II. uslijedile između njegovih pristaša i pristaša Ivana Zapolje te sudjelovanjem u vojnim i diplomatskim aktivnostima koje su u jeku habsburško-osmanskih ratova izravno formirale odnose habsburškog dvora i Osman-skog Carstva. Iskazao se i kao izaslanik Ferdinandova brata Karla V., koji ga je imenovao vitezom zlatnih ostruga (*equus auratus*) i svojim savjetnikom.³³ Djelovanje Jeronima Zare u tom se kontekstu može razmjerno kontinuirano pratiti od 1526. do 1541. godine, kada kao zapovjednik mornarice na Dunavu pogiba prilikom obrane Budima.³⁴

Jeronim je bio potkapetan i pouzdanik kneza Krste Frankopana, kojemu je služio i nakon poraza kod Mohača, po svoj prilici do sredine studenog 1526.

³⁰ A. Zara, *Anatomia ingeniorum*, str. 17; U. E. SYROU, Biografija Antonija Zare, str. 147.

³¹ Podatak nalazimo u pismu koje je Marija 9. srpnja 1531. iz Bakra uputila Ivanu Katzianeru moleći ga za odgodu polaganja računa u vezi s upravljanjem kaštelom Bakrom do Jeronimova povratka jer, kako piše, na raspolaganju nema nikoga prikladnog za taj posao, kojemu kao žena nije dovoljno dorasla ni vična. Pismo je potpisala „Maria, domini Hieronymi de Zara consors“. *Monumenta Habsburgica*, sv. II., d. 76.

³² A. Zara, *Anatomia ingeniorum*, str. 17–20; U. E. SYROU, Biografija Antonija Zare, str. 147–148.

³³ Jeronim je bio izaslanik Karla V. Ercoleu II. d'Este, vojvodi od Ferrare, francuskom kralju Franji I. i papi Klementu VII. A. Zara, *Anatomia ingeniorum*, str. 17; U. E. SYROU, Biografija Antonija Zare, str. 147.

³⁴ A. Zara, *Anatomia ingeniorum*, str. 18; V. KLAJIĆ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 189.

kada Frankopan, dotad odan Ferdinandu, prelazi na stranu Ivana Zapolje.³⁵ Zara potom počinje djelovati na području sjevernojadranskog priobalja stupivši najprije 1530. na dužnost kapetana grada Bakra (*miles et capitaneus de Bukary*), tada utvrde pod vlašću Frankopana, gdje istodobno obnaša i dužnost zapovjednika straže.³⁶ Već ujesen 1531. kralj Ferdinand postavlja Jeronima Zaru i na čelo uprave Rijeke imenovavši ga gradskim kapetanom (*capitano de Fiume*),³⁷ čime je Jeronim na spomenutoj dužnosti zamijenio dotadašnjega riječkog kapetana Nikolu Jurišića³⁸, koji se pak u svojstvu Ferdinandova poslanika početkom te godine bio vratio iz diplomatske misije u Carigradu, a na ljetu sljedeće 1532. godine proslavio obranivši Kiseg (Kőszeg) od Osmanlija.³⁹ Dodajmo da Kobler navodi

³⁵ F. ŠIŠIĆ, *Izbor Ferdinanda I. hrvatskim kraljem*, str. 17, 31.

³⁶ *Monumenta Habsburgica*, sv. II., d. 123. Nakon smrti Bernardina Frankopana je kralj Ferdinand I. u svrhu učinkovitije obrane od Osmanlija želio bolje utvrditi Bakar, pa Jeronim Zara 1530. na bakarskom kaštelu gradi kulu, o čemu svjedoči glagoljski natpis iznad ulaza u Gornji grad. J. LUZER, B. PETKOVIĆ, *Knjige i brošure Matije Mažića*, str. 90, 185–186; Ivo MAROCHINO, *Grad Bakar kroz vijekove*, Bakar, 1978., str. 48–50. O odnosu kralja Ferdinanda prema Bernardinu Frankopanu i skrbištvu nad njegovim posjedima u Istri vidi: Milan KRUHEK, Bernardin Frankopan krčki, senjski i modruški knez – posljednji modruški Europejac hrvatskoga srednjovjekovlja 1453. – 1529., *Modruški zbornik*, sv. 3, Modruš, 2009., str. 221–223, 225–226.

³⁷ O Jeronimu Zari kao riječkom kapetanu vidi: *Monumenta Habsburgica*, sv. II., d. 238 i d. 355; Giovanni KOBLEK, *Memorie per la storia della Liburnica città di Fiume*, vol. I, *Collana degli atti del Centro di ricerche storiche Rovigno*, no. 3, Trieste, 1978., str. 207; Kobler pogrešno navodi da je Zara aktivan kao riječki kapetan od 1536. Usp. Giovanni KOBLEK, *Memorie per la storia della Liburnica città di Fiume*, vol. II, *Collana degli atti del Centro di ricerche storiche Rovigno*, no. 3, Trieste, 1978., str. 133.

³⁸ Nikola Jurišić bio je riječki kapetan od 1528. do 1531., a otprilike u isto vrijeme vicekapetan Rijeke bio je Ivan Ričan. Jurišić je, po ispravi iz 1530., istodobno bio i vitez, kraljevski savjetnik, nasljedni komornik u Hrvatskoj i kapetan Kisega. Ispravom sastavljenom 10. listopada 1531. od Jurišića je zatraženo da upravljanje Rijekom preda Jeronimu Zari, no Jurišić se u jednoj ispravi iz 1532. još uvijek spominje kao riječki kapetan premda tu dužnost tada najvjerojatnije više nije obnašao. Štefanić pak navodi da je Zara obnašao dužnost riječkog kapetana od 1534. do 1540., što, smatramo, opovrgavaju podaci iz isprava na koje se u komentaru uza svoj prijevod rada Henryja Delfinera poziva Filip Šimunjak, a iz kojih se može zaključiti da Jeronim Zara na tu dužnost najvjerojatnije stupa već 1531. ili 1532. Usp. H. DELFINER, Nikola Jurišić, str. 194–195, bilj. 42, 200; V. ŠTEFANIĆ, *Riječki fragmenti*, str. 240.

³⁹ Jurišić se tada malobrojnijim snagama od sedamstotinjak branitelja pokušavao oduprijeti brojčano znatno nadmoćnijoj turskoj vojsci pod zapovjedništvom sultana Sulejmana II. i velikog vezira Ibrahim-paše. Opsada Kisega je naposljetku okončana dogovorom između Nikole Jurišića i Ibrahim-paše, a trajala je od 6. do 30. kolovoza 1532. U znak tobožnje predaje grada je na zidinama istaknuta turska zastava, a sultanova se vojska potom povukla. Jurišić je za zasluge u obrani Kisega od Ferdinanda I. dobio naslov baruna, vlastelinstvo Kiseg i 8000 forinti. V. KLA-IĆ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 134–135; Dino MUJADŽEVIĆ, Jurišić, Nikola, *Hrvatski biografski leksikon* (mrežno izdanje), Zagreb, 2005. (URL: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=159>, zadnje posjećeno 14. 7. 2023.).

kako je Jeronim Zadrani ostao riječki kapetan do 1540., a da je nakon njegove smrti na tu dužnost imenovan Gašpar Ričan, koji se kao riječki kapetan spominje 1542.⁴⁰ Ferdinandov izbor Jeronima Zare za kapetana Rijeke u jeku osmanske najezde na Europu nipošto nije bio slučajan. Naime taj je grad kao ključna točka na komunikacijskom pravcu sa zemaljskim kapetanom u Ljubljani i južnim gradovima Hrvatske od Senja do Klisa bio itekako važan za obranu vojnoobrambenog područja uz granicu s Osmanskim Carstvom,⁴¹ pa je habsburškom dvoru, dakako, bilo u interesu da njime upravljaju njihovi najsposobniji pouzdanci, kakav je bio i Zara.

Napredovanjem osmanskih snaga prema Europi u prvoj polovini 16. stoljeća izravno izložene nasrtajima osmanskih osvajača našle su se i Ugarska i Hrvatska. U travnju 1532. godine bakarskomu i novoimenovanomu riječkom kapetanu Jeronimu Zari od Tome Nemanjića stiže vijest da Osmanlije kreću u pohod na Beč,⁴² od čega je Sulejman I. Veličanstveni⁴³ zbog nepovoljnog razvoja događaja na bojišnici u Ugarskoj, Austriji i Štajerskoj naposljetku ipak odustao, no dok je opasnost još prijetila, Ferdinand je krenuo organizirati flotu na Dunavu, a u tome mu je, unovačivši brojne primorske i riječke mornare, uvelike pomogao upravo Jeronim Zara.⁴⁴

Prostor osobito osjetljiv na osmanske prodore bili su i dijelovi Hrvatske na granici s osmanskim i mletačkim teritorijem. Tako već u rujnu te 1532. godine riječki vicekapetan Ivan Ričan i senjski kapetan Erazmo Sauer pritiče u pomoć nekadašnjemu senjskom, a tadašnjemu kliškom kapetanu Petru Kružiću oko osvajanja turske utvrde u Solinu, koja je predstavljala neposrednu opasnost za Klis.⁴⁵ Naime u godinama nakon Mohačke bitke opstanak Klisa kao najjužnije hrvatske utvrde bio je od iznimne važnosti u pogledu obrane od Osmanlija, međutim Klis se tada našao posve izoliran od ostatka Hrvatske i sa svih strana okružen mletačkim i turskim posjedima. U takvim se okolnostima za Klis pre-

⁴⁰ G. KOBLER, *Memorie per la storia della Liburnica città di Fiume*, vol. I, str. 207; G. KOBLER, *Memorie per la storia della Liburnica città di Fiume*, vol. II, str. 133.

⁴¹ V. ŠTEFANIĆ, *Riječki fragmenti*, str. 240.

⁴² *Monumenta Habsburgica*, sv. II., d. 123.

⁴³ John F. GUILMARTIN, Jr., *Ideology and Conflict: The Wars of the Ottoman Empire, 1453-1606*, *The Journal of Interdisciplinary History*, sv. 18, br. 4, *The Origin and Prevention of Major Wars*, ur. Robert I. ROTBERG, Theodore K. RABB, Cambridge, 1988., str. 740.

⁴⁴ *Povijest Rijeke*, ur. Danilo KLEN, Rijeka, 1988., str. 115.

⁴⁵ M. PEROJEVIĆ, *Petar Kružić*, str. 141–142; James D. TRACY, *Balkan Wars: Habsburg Croatia, Ottoman Bosnia and Venetian Dalmatia, 1499 – 1617*, Lanham, 2016., str. 117.

sudnom pokazala pomoć u opskrbi hranom, koja je onamo pristizala upravo iz Rijeke i Senja.⁴⁶ Kao ključno uporište južno od Velebita na nemirnoj granici ostataka teritorija Kraljevine Hrvatske Klis je od 1526., pa do konačnog pada pod tursku vlast 1537. neprestano bio izložen napadima turske i mletačke vojske, koji nisu jenjavali ni u rijetkim trenucima primirja koja je Ferdinand sklapao sa Sulejmanom i Ivanom Zapoljom.⁴⁷ To je Kružića, dakako, tjeralo na stalan oprez i diplomatska nastojanja, ali i na poduzimanje čestih ofenzivnih i defenzivnih vojnih akcija, što je opet neminovno dovodilo u pitanje održanje teško ispregovarana mira između Habsburgovaca i turskog sultana.⁴⁸ Međutim uskočke akcije, kojima se Kružić nerijetko služio ne bi li Klis sačuvao kao posljednju točku protuosmanske obrane Hrvatske⁴⁹, očekivano nisu nailazile na odobravanje kralja Ferdinanda i njegovih pouzdanika koji su u njima vidjeli otvorenu prijetnju ionako krhku miru s Osmanskim Carstvom, ali i odnosima s Mletačkom Republikom. Nakon jedne takve Kružićeve vojne akcije usmjerene protiv Turaka je Vespazijan, sin Jeronima Zare, 25. listopada 1533. kralju Ferdinandu prijavio kliškog kapetana za narušavanje sklopljenog primirja s Turcima te za pljačku i pustošenje njihovih područja navevši kako je Kružić zarobio turskog vojvodu i kapetana martolosa Nikolu Bedejevića, koji je prethodne godine neprestano pljačkao i pustošio pogranična područja u Hrvatskoj te oko Senja i Rijeke.⁵⁰ Tadašnja Vespazijanova pritužba na Kružića nipošto nije bila bezrazložna, štoviše, upućena je Ferdinandu u nadasve osjetljivu trenutku, ni mjesec dana nakon što mu je Jeronim Zara zajedno s Kornelijem Duplicijem Schepperom podnio iscr-

⁴⁶ V. KLAJČIĆ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 147; V. ŠTEFANIĆ, Riječki fragmenti, str. 240.

⁴⁷ Mirovni sporazumi između Ferdinanda I. i Ivana Zapolje sklapani su u nekoliko navrata tijekom 1531. i 1532. (između 13. prosinca 1530. i 13. siječnja 1531., između 21. siječnja i 21. travnja 1531. te između 1. lipnja 1531. i 1. lipnja 1532.), a primirje između Ferdinanda i Sulejmana potrajalo je od 1533. do 1536., no sultan unatoč tomu ni tada nije prekidaio pripreme za napade. H. DELFINER, Nikola Jurišić, str. 202; V. KLAJČIĆ, *Povijest Hrvata*, sv. 5, str. 138–139, 148–149; *Povijest Rijeke*, str. 116.

⁴⁸ Ivan JURKOVIĆ, „Veliki i osobit razbojnik“ u službi pape – Petar Kružić, kapetan najjužnijeg dijela protuosmanskoga obrambenog sustava Hrvatske, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 25, Zagreb, 2007., str. 155–158; M. PEROJEVIĆ, *Petar Kružić*, str. 150–198; V. KLAJČIĆ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 148.

⁴⁹ J. D. TRACY, *Balkan Wars*, str. 117.

⁵⁰ *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1534.*, prir. Anton von GEVAY, Urkunden und Actenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Österreich, Ungern und der Pforte im XVI. und XVII. Jahrhunderte: Aus Archiven und Bibliotheken, Wien, 1839., d. IV; *Povijest Rijeke*, str. 116.

pan izvještaj (27. rujna 1533.)⁵¹ o uspješno izvršenoj diplomatskoj misiji u Carigradu. Naime Zara i Schepper su kao Ferdinandovi poslanici nakon propalih pokušaja habsburške diplomacije u lipnju te godine napokon bili ugovorili primirje sa Sulejmanom, što je, među ostalim, uključivalo i striktno očuvanje mira na Granici, o čemu je bio obaviješten i Kružić.⁵²

Putevi Jeronima Zare i Petra Kružića isprepletali su se i nakon toga sve do Kružićeve pogibije prilikom poraza kod Klisa⁵³ 1537. Ostavši naime po povratku iz Carigrada kao Ferdinandov pouzdanik na dužnosti riječkog kapetana, Zara je budno pratio uskočke aktivnosti Kružićevih vojskovođa kod Klisa, koje je bilo teško obuzdati, vodeći brigu o tome da primirje s turskim carem zbog njih ne bude ugroženo. Međutim mir na tom području ovisio je, uz ostalo, i o logističkoj pomoći habsburških vlasti, koja je tada bila u potpunosti izostala zbog čega su Klis tijekom dugotrajnih opsada i zimskih mjeseci nerijetko morale nestašice hrane, pa nije niti bilo realno očekivati da će u takvim okolnostima Kružićeve uskočke čete mirovati. Naprotiv, nakon što se tradicionalan način ratovanja s Osmanlijama u više navrata pokazao nedovoljno efikasnim Kružić je u svrhu opskrbe i opstanka Klisa od početka tridesetih godina 16. stoljeća počeo pribje-gavati novim vrstama vojnih aktivnosti, temeljenim na osmanskoj taktici pustošenja i pljačke neprijateljskog teritorija, što je uspješno primjenjivao u organiziranim prepadima na susjedni osmanski teritorij. Pri tom mu se osobito zamjeralo da u svoje čete prima i uskoke iz Turske, koji zajedno s njegovim vojnicima provaljuju i pljačkaju područja pod osmanskom vlašću, a plijen potom odnose na mletački teritorij izazivajući time Turke protiv Ferdinandovih i mletačkih podanika.⁵⁴ Budući da borbe između Kružićevih uskoka i Osmanlija oko Klisa

⁵¹ Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper, str. 3–48.

⁵² Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper, str. 38–39, 41. Usprkos uspješno dovršenim pregovorima sa sultanom, zadaća očuvanja mira na Granici bila je izuzetno zahtjevna. Zari i Schepperu su u kolovozu 1533. na povratku iz Carigrada još uvijek stizale pritužbe zbog napada Kružićevih uskočkih četa na turski teritorij, pa su putem iz Zadra pisali kliškom kapetanu obavijestivši ga da su s turskim sultanom sklopili čvrst i stabilan mir i zamolili ga da sa svojim ne pokušava ništa protiv Turaka. *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, d. LXXV.

⁵³ Za Klis i stanje u Dalmaciji tridesetih i četrdesetih godina 16. stoljeća vidi: Josip VRANDEČIĆ, Miroslav BERTOŠA, *Dalmacija, Dubrovnik i Istra u ranome novom vijeku*, Zagreb, 2007., str. 21–22.

⁵⁴ Promjena u Kružićevu pristupu ratovanju i preuzimanje osmanske taktike osvajanja može se pratiti od 1530., a glavna joj je svrha bila osigurati opskrbu Klisa hranom i oružjem. U periodu od 1530. do 1536. zabilježeno je osam prepada Kružićevih vojskovođa na obližnje osmanske posjede. I. JURKOVIĆ, „Veliki i osobit razbojnik“, str. 156–159, bilj. 35; M. PEROJEVIĆ, *Petar Kružić*, str. 173; J. D. TRACY, *Balkan wars*, str. 117.

tijekom primirja (1533. – 1536.) između Ferdinanda i Sulejmana nisu jenjavale, Zara je u jednom trenutku (27. veljače 1534.) kralju Ferdinandu čak bio predložio neka smijeni Kružića s dužnosti kliškog kapetana, međutim do toga nije došlo (Kružić je ostao kliški kapetan do svoje smrti).⁵⁵ S vremenom su učestale pritužbe Osmanlija i Mlečana na račun Kružića i njegovih četa zbog nasilja i pljački na pograničnom području početkom 1535. Ferdinanda primorale istražiti njihovu opravdanost, za što je zadužio Jeronima Zaru.⁵⁶ Time je kulminiralo nezadovoljstvo habsburškog dvora Kružićevim postupcima koji su, kako se ondje smatralo, davali pogrešnu sliku o Ferdinandovu pogledu na Klis. Naime Kružić je tada u vezi s Klisom često tražio pomoć pape, što je pak stvaralo nepovoljan dojam kako Ferdinand ne mari za Klis i da je pravi gospodar te utvrde papa, a sumnjilo ga se i za to da potajno pregovara s Mlečanima, Francuzima i Zapoljom. Zbog svega toga povjerenje kraljevskog dvora i Jeronima Zare u Petra Kružića bilo je prilično poljuljano, štoviše, na njega se sve više gledalo kao na izdajnika i urotnika. Želeći dokazati opravdanosti tih sumnji, Zara je u veljači 1535. zarobio Kružićeva poslanika Andriju Tadiolovića, međutim njegovim ispitivanjem nije utvrdio ništa što bi Kružića moglo okriviti za izdaju, naprotiv, istragom je samo potvrđena njegova odanost Ferdinandu. Unatoč tomu, Kružić je zbog daljnjeg kršenja primirja s Turcima i Mlečanima, nakon što su njegovi uskoci u jesen te godine provalili u trogirski distrikt, ponovno pao u Ferdinandovu nemilost našavši se i tada pod istragom kojom mu Jeronim Zara nije uspio dokazati krivnju.⁵⁷ Kružić je naposljetku, uspjevši opravdati sporna zbivanja na trogirskom području, ipak vratio Ferdinandovo povjerenje, koji mu je tom prilikom obećao svu pomoć potrebnu za obranu Klisa i još je otprilike godinu dana ostao kapetan Klisa sve dok ga neposredno uoči njegova pada pod tursku vlast (12. ožujka 1537.), nakon višemjesečne opsade i teških borbi, ondje nisu ubili Osmanlije i odrubili mu glavu.⁵⁸

⁵⁵ V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 148.

⁵⁶ *Monumenta Habsburgica*, sv. II., d. 238.

⁵⁷ M. PEROJEVIĆ, *Petar Kružić*, str. 165–166, 171–172, 175–177; I. JURKOVIĆ, „Veliki i osobit razbojnik“, str. 162–163.

⁵⁸ V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 149; M. Perojević, *Petar Kružić*, str. 177–178. Po podacima iz oporuke Jelene, sestre Petra Kružića, sastavljene na glagoljici 27. veljače 1541., Jelena je dala 100 dukata Bariši Kačiću (vjerojatno Bartolu Kačiću, Kružićevu uhodi u Turskoj) „za glavu pokojnoga brata, ča ju prnese na Trsat“. Dodajmo i to da je kao izvršitelj Jelenine oporuke (uz pićanskog biskupa Ivana Barbòa i bosanskog provincijala fra Petra) imenovan Nikola Jurišić. S. IVŠIĆ, Hrvatski glagolski „teštament“ Jelene, str. 7, bilj 17., 8; Ivan Jurković ukazuje na povezanost Nikole Jurišića i fra Petra Jurkovića, izvršitelja Jelenine oporuke, s Petrom Kružićem, što je,

Tih posljednjih dana borbe za Klis Kružić je od Ferdinanda ishodio da mu u pomoć pošalje vojsku, a među braniteljima Klisa nalazili su se Andrija i Vespazijan, sinovi Jeronima Zare, koje su, kako otkriva Jeronimovo pismo Ferdinandu od 8. studenog 1537., tom prilikom zarobili Turci (*di ritouar li miei figlioli, quali furono presi soto Clisa*).⁵⁹ Moleći kralja Ferdinanda za pomoć pri otkupu Vespazijana iz zarobljeništva, Jeronim navodi da se Andrija nalazi u okovima na Barbarossinoj galiji, a da Vespazijana nedaleko od mora, dobro sakrivena u Bosni da ga ne otme bosanski paša, drži neki Turčin i za njega traži 1500 dukata. Budući da nakon početka Rata Svete lige (1537. – 1540.) Jeronim s Turcima više nije mogao pregovarati o Vespazijanovu oslobađanju, sina je pokušao izbaviti preko Jelene, sestre pokojnog Petra Kružića. Ona je u zamjenu za Vespazijana Zaru bila voljna za otkupninu od 1250 dukata dati dvojicu Turaka⁶⁰, koje je držala u zarobljeništvu. O tome je Ferdinand po Jeronimovu nalogu osobno trebao izvijestiti njegov sin Domicijan i pri tom ga zamoliti neka posreduje pri Vespazijanovu oslobađanju. S obzirom na ugled i poštovanje koje je Jeronim kod njega uživao, Ferdinand je još tog mjeseca (24. studenog 1537.) pisao Jeleni Kružić moleći ju da udovolji Jeronimovu zahtjevu, i to pod uvjetom da Vespazijanu nakon otkupa iz zarobljeništva dade neku od svojih kćeri za suprugu obećavši joj pri tom svoju kraljevsku milost i naklonost.⁶¹ Smatra se da ishod tog dogovora nije poznat ili da on najvjerojatnije nije proveden u djelo.⁶² Vespazijan je u nekom trenutku ipak dočekaos oslobađanje, a po podacima iz biografije obitelji Zara, njegova nećaka Antonija Zare, zajedno s bratom Titom istaknuo se kao Ferdinandov poslanik u

kako u svojoj studiji upozorava, Ivšić propustio uočiti. I. JURKOVIĆ, Prozopografska analiza „teštamenta“ gospe Jeleni, str. 405–407.

⁵⁹ V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 148; *Monumenta Habsburgica*, sv. II., d. 351; M. PEROJEVIĆ, *Petar Kružić: Kapetan i knez grada Klisa*, str. 203–204.

⁶⁰ Pozivajući se na Jeleninu oporuku iz 1541., Stjepan Ivšić iznosi pretpostavku da su se ta dvojica Turaka zvali Hanžija i Dorut te da ih Jelena naposljetku ipak nije dala za otkup u zamjenu za Vespazijana Zaru. Usp. S. IVŠIĆ, Hrvatski glagolski „teštament“ Jelene, str. 7, 11. Pretpostavku o identitetu spomenutih Turaka međutim ne smatramo valjanom jer u navedenom Jeronimovu pismu Ferdinandu stoji da je Jelena Kružić u zarobljeništvu držala nekoliko Turaka od kojih je u zamjenu za Vespazijana bila voljna dati dvojicu (*che le contenta adare dui di quelli Turchi*), no njihova se imena ondje ne spominju. Isto tako se ni u Jeleninoj oporuci u vezi s turskim zarobljenicima Hanžijom i Dorutom ne navodi ništa što bi ih povezivalo s Vespazijanovim otkupom iz zarobljeništva. Usp. *Monumenta Habsburgica*, sv. II., d. 351; S. IVŠIĆ, Hrvatski glagolski „teštament“ Jelene, str. 9–11.

⁶¹ *Monumenta Habsburgica*, sv. II., d. 355.

⁶² Usp. S. IVŠIĆ, Hrvatski glagolski „teštament“ Jelene, str. 7; M. PEROJEVIĆ, *Petar Kružić*, str. 204.

diplomatskoj misiji kod Sulejmanova sina sultana Selima II.⁶³ dogovorivši s njim prekid opsade Ostrogon (Esztergom).⁶⁴ Osim Andrije i Vespazijana osmansko je sužanjstvo nakon bitke kod Budačkog u rujnu 1575., kao kapetan Hrastovice, iskusio i Jeronimov sin Julije.⁶⁵ Neosporno je dakle kako je Jeronim Zara na svoje sinove prenio sklonost ka služanju habsburškom dvoru, u čemu su se prije njega također bili istaknuli njegov otac Tit i djed Orfej Lilije. Izvršavajući iz generacije u generaciju zahtjevne civilne, vojne i diplomatske zadaće upravljanja posjedima Habsburgovaca, obrane pograničnih područja prema Osmanskom Carstvu i vođenja pregovora s osmanskim vladarima, članovi obitelji Zara su u 16. stoljeću kod Habsburgovaca s pravom uživali velik ugled, a ostavili su i traga u ključnim povijesnim zbivanjima tog doba.⁶⁶

Diplomatska misija Jeronima Zare i Kornelija Duplicija Scheppera u Carigradu 1533.

Okolnosti uoči početka diplomatske misije u Carigradu 1533.

O diplomatskoj misiji 1533. godine u Carigradu, u kojoj su Jeronim Zara i Kornelije Duplicije Schepper⁶⁷ sudjelovali kao glasnici i poslanici Ferdinanda I. Habsburškog, u hrvatskoj se historiografiji nije detaljnije pisalo unatoč činjenici

⁶³ J. F. GUILMARTIN, Jr., *Ideology and Conflict*, str. 740–741.

⁶⁴ U. E. SYROU, *Biografija Antonija Zare*, str. 19. Ovdje uzgred spominjemo da Vespazijan i Tit Zara u jednoj od studija o europskoj diplomaciji u Carigradu nisu navedeni među poslanicima habsburškog dvora u godinama vladavine Selima II. (1566. –1575.). Usp. Bertold SPULER, *Die europäische Diplomatie in Konstantinopel bis zum Frieden von Belgrad (1739)*, *Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven*, 1935, Neue Folge, Bd. 11, H. ¾, Wrocław, 1935., str. 325–326.

⁶⁵ R. LOPAŠIĆ, *Nikola Jurišić*, str. 6. Julija Zaru na tu je dužnost u srpnju 1575. imenovao nadvojvoda Karlo. V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 390, 394.

⁶⁶ U. E. SYROU, *Biografija Antonija Zare*, str. 147–148.

⁶⁷ Kornelije Duplicije Schepper (lat. *Cornelius Duplicius Scepperus*, Nieuwpoort, 1502. – Antwerpen, 28. 3. 1555.), flamanski državni savjetnik, diplomat i pisac (važnija djela su mu *Assertionis fidei adversus astrologos sive de significationibus coniunctionum superiorum planetarum*, Antwerpen, 1523.; *Epitaphium Isabellae illustrissimae Danorum reginae*, Antwerpen, 1528.; *Rerum a Carolo V Caesare Augusto in Africa bello gestarum commentarii*, Antwerpen, 1554.). Studirao na Sveučilištu u Parizu, poliglot, cijenjen u humanističkim krugovima. Služio danskom kralju Kristijanu II., caru Karlu V., caru Ferdinandu I. Habsburškom i ugarskoj kraljici Mariji. Nakon sudjelovanja u diplomatskim misijama za Ferdinanda I. (1533. i 1534.) ga je kod sultana Sulejmana I. Karlo V. imenovao članom Tajnog vijeća Nizozemske s posebnim uredom (Maître des Requêtes). Franz von KRONES, Schepper, Cornel Duplicius von, *Allgemeine Deutsche Biographie*, sv. 31, Leipzig, 1890., str. 93–97; Stercke's presidency: Chapter IX: I. Lectures and Studies, *Humanistica Lovaniensia*, sv. 11, *History of the foundation and the rise of the Collegium Trilingue Lovaniense 1517 – 1550: Part the second: The development*, Louvain, 1953., str. 166, 167, bilj. 3, 169, bilj. 7.

da je vodeća pregovaračka uloga u tom poslanstvu dodijeljena upravo Jeronimu Zari,⁶⁸ tadašnjemu riječkom kapetanu, a u svojstvu tajnika pratio ga je riječki potkapetan Petar Dente koji se, kako smo utvrdili, tijekom misije služio pseudonimom Petar Trogiraniin (lat. *Petrus Tragurinus*).⁶⁹ K tomu je ishod misije izravno utjecao na situaciju s osmanskim posjedima na Balkanu, pa tako i na zonu protuosmanlijske obrane uz granicu za čiju je sigurnost tada i u nadolazećim godinama dijelom bio zadužen i Jeronim Zara.

Zaslужivši Ferdinandovo povjerenje uspješnim obnašanjem civilnih i vojnih dužnosti, među kojima i onih bakarskog i riječkog kapetana, Jeronim Zara je 3. listopada 1532.⁷⁰ s preciznim uputama i svim kraljevskim ovlastima zajedno sa sinom Vespazijanom poslan u Carigrad ispitati namjere sultana Sulejmana I.⁷¹ Dana 26. studenog 1532. Zara iz Dubrovnika javlja habsburškom dvoru da na konju kreće za Carigrad i da se nada kako će onamo stići za Božić.⁷² Otrpriklike u isto vrijeme, 13. studenoga, car Karlo V. je u Mantovi poslanikom u spomenutoj misiji imenovao i Kornelija Duplicija Scheppera, za što je prethodno dobio podršku pape Klementa VII., što je u tadašnjim okolnostima bilo izuzetno važno za otvaranje pregovora sa sultanom. Karlo je Scheppera službeno uključio u carigradsku misiju ne bi li preko njega postigao što bolje mirovne uvjete za svog brata Ferdinanda koji ga je u tome podržao, no angažman iskusna flamanskog

⁶⁸ „Egregio fideli nobis dilecto Hieronymo de Zara plenam et sufficientem dederimus concesserimusque commisionem auctoritatem potestatem et mandatum nostri nomine cum serenissimo et potentissimo Principe Domino Selymo Imperatore Asieque Grece etc. patre nostro charissimo paciscendi pacemque ineundi.“ *Gesandschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, d. XLV.

⁶⁹ M. PEROJEVIĆ, *Petar Kružić*, str. 166; Petar Dente se 1535., 1536. i 1538. spominje kao upravitelj Trsata i potkapetan Rijeke, a 1554. kao kapetan Bakra. G. KOBLER, *Memorie per la storia della Liburnica città di Fiume*, vol. I, str. 207, 241; G. KOBLER, *Memorie per la storia della Liburnica città di Fiume*, vol. II, str. 136; Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Dupplicius Schepper, str. 2; Petar Trogiraniin, odnosno Petar Dente načinio je prijepise pisama Jeronima Zare iz Carigrada od 20. i 21. siječnja i od 12. ožujka 1533. Usp. *Gesandschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, d. X, d. XIII, d. XIV, d. XL; Bericht Cornelius Dupplicius Schepper's an König Ferdinand I., Prag, 2. August 1534., *Gesandschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1534.*, prir. Anton von GEVAY, *Urkunden und Actenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Österreich, Ungern und der Pforte im XVI. und XVII. Jahrhunderte: Aus Archiven un Bibliotheken*, Wien, 1839., str. 30.

⁷⁰ Gesandtschaft des Hieronymus von Zara zu Sultan Süleyman, 1532 – 1533, ff. 1–36, Instruktion mit Siegel und Unterschrift Ferdinands I., 03.10.153, sign. AT-OeStA/HHStA StAbt Türkei I 2-3; *Gesandschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, d. IV; *Povijest Rijeke*, str. 115–116.

⁷¹ H. DE VOCHT, *John Dantiscus and his Netherlandish Friends*, str. 165.

⁷² *Gesandschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, d. VII.

diplomata bio je motiviran i Karlovim skrivenim namjerama, što na osmanskoj strani nije prošlo nezapaženo. Naime Ludovik Gritti je kao posrednik velikog vezira Ibrahim-paše na sastanku održanom tijekom pregovora u Carigradu 30. svibnja 1533. Jeronimu Zari i Korneliju Dupliciju Schepperu otvoreno kazao kako zna da je Scheppera zapravo poslao Karlo, i to pod izlikom da je Ferdinandov poslanik. Nekoliko dana nakon toga, 4. lipnja 1533., Schepper u svom dnevniku izražava netrpeljivost prema Grittiju predviđajući da će upravo on odvesti Turke u propast.⁷³

Premda je ishod tadašnjih pregovora s Osmanskim Carstvom uvelike ovisio i o Karlovoj spremnosti na ustupke sultanu u pogledu povrata Korona, španjolski kralj u tim pregovorima nije izravno sudjelovao, nego je djelujući iz pozadine upravo preko Scheppera nastojao ishoditi da ga se uključi u mir između Ferdinanda i Sulejmana, ali pod uvjetom da njegova moć ne bude narušena nikakvim obvezama prema Ugarskoj. Schepper je osim toga trebao za Karla diskretno prikupiti što više informacija o sultanovu dvoru, politici i njegovim eventualnim sporazumima s drugim zapadnim zemljama, ali i nadzirati rad Jeronima Zare, Ferdinandova glavnog poslanika u misiji.⁷⁴ Međutim uvjeti za Schepperov odlazak u Carigrad ispunjeni su tek na proljeće 1533. jer je dotad valjalo čekati ishod mirovnih pregovora između predstavnika habsburškog dvora i Ivana Zapolje, u koje je djelomično bio uključen i Schepper.⁷⁵ K tomu je 12. ožujka 1533. iz Carigrada po sultanovu nalogu u Beč stigao Vespazijan, sin Jeronima Zare, zajedno sa sultanovim čaušem Mehmedom⁷⁶, koji je kod Porte uživao velik ugled i koji je Ferdinandu tom prilikom iznio otvoreni prijedlog za mir s Osmanskim Carstvom

⁷³ Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper, str. 19. Schepper, među ostalim, piše da Grittija mnogi smatraju „smeđim kopiletom“ (*ce brun bastard*). Journal de Corneille Dupplicius de Schepper, str. 151; Louis SICKING, Alain SERVANTIE, L'origine de la diplomatie impériale à la cour ottoman: Les missions de Corneille de Schepper, ambassadeur habsbourgeois, à Constantinople, 1533-1534, *Publications du Centre Européen d Etudes Bourguignonnes*, Turnhout, 2016., str. 18.

⁷⁴ „(...) ecce subito noua a Caesare commisio, qua iubeor regis nomine proficisci Constantinopolim. Nam, Mai. Caes. non vult videri quemquam illic suo nomine esse.“ (Schepperovo pismo Nikoli Olahu, Beč, 12. travnja 1533.), H. DE VOCHT, John Dantiscus and his Netherlandish Friends, str. 165, 174; L. SICKING, A. SERVANTIE, L'origine de la diplomatie impériale, str. 7, 13–14.

⁷⁵ Schepper je 7. veljače 1533. organizirao sastanak Ferdinandova zapovjednika Katzianera i Zapolje. Tom je prilikom Zapolji iznesena Ferdinandova želja da osmanska strana ne sudjeluje u donošenju odluka i da Ugarska ne plaća harač Sulejmanu. H. DE VOCHT, John Dantiscus and his Netherlandish Friends, str. 166; J. D. TRACY, *Balkan Wars*, str. 118.

⁷⁶ L. SICKING, A. SERVANTIE, L'origine de la diplomatie impériale, str. 7.

zatraživši da sultanu zauzvrat kao garanciju preda ključeve Ostrogona. Ferdinand je taj prijedlog prihvatio i već početkom travnja poslao Vespazijana Zaru nazad u Carigrad povjerivši mu neka osmanskoj strani da do znanja kako mu je prioritet uspostava granice na Dravi, što je, kako je naveo u uputi Vespazijanu, podrazumijevalo da Karlo V. prethodno Sulejmanu prepusti Koron i da Sulejman Ferdinandu potvrdi vlast nad Transilvanijom i ostatkom Ugarske. Schepper se u Carigrad zaputio 12. travnja 1533., no 28. i 29. travnja iz Rijeke javlja Ferdinandu da je zbog lošeg vremena bio primoran zadržati se ondje osam dana i kako se tamo sastao s turskim glasnikom i s Vespazijanom Zarom, kojemu je predao pet ključeva Ostrogona.⁷⁷ Schepper je naposljetku 20. svibnja 1533. stigao u Carigrad, službeno u svojstvu Ferdinandova glasnika, poslanika (*legitimus nuntius orator*) i pratitelja njegova glavnog izaslanika Jeronima Zare, a neslužbeno kao tajni agent Karla V. Jedna je od Schepperovih najvažnijih zadaća bila uključiti i Karla u mir sa sultanom, ali bez ugrožavanja glavnog cilja misije (dogovora oko ugarskog pitanja i granica), no kao glasnik i poslanik habsburškog dvora je tijekom pregovora bio ovlašten govoriti isključivo u Ferdinandovo ime.⁷⁸

Pregovori koje su Zara i Schepper na proljeće i početkom ljeta 1533. vodili sa Sulejmanom I. smatraju se jednim od najzahtjevnijih u 16. stoljeću, a svrha im je bila sklapanje trajnog mira s turskim sultanom u trenutku kada je planirao napasti Ugarsku i Austriju.⁷⁹ Riječ je o šestom po redu poslanstvu koje je habsburški dvor nakon poraza kod Mohača uputio u Carigrad.⁸⁰ Naime Ferdinand I. je s Osmanskim Carstvom tada već dulje vrijeme pokušavao postići mir po svaku cijenu, spriječiti napredovanje osmanskih snaga prema zapadnoj Europi i izbjeći

⁷⁷ J. D. TRACY, *Balkan Wars*, str. 118; H. DE VOCHT, John Dantiscus and his Netherlandish Friends, str. 166, 174–175; *Gesandschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I 1532-1533*, d. XLV, d. LIV, d. LV, d. LVII.

⁷⁸ J. D. TRACY, *Balkan Wars*, str. 118; L. SICKING, A. SERVANTIE, L'origine de la diplomatie impériale, str. 7, 11; M. LE BARON DE SAINT-GENOIS, G.-A. YSSEL DE SCHEPPER, *Missions diplomatiques*, str. 53, 55; „Verum autem cum certis legitimis de causis animum nostrum mouentibus cupiamus eidem Hieronymo in his que adhuc cum dicto Turcarum imperatore nomine nostro tractanda restant collegam adiungere.“ *Gesandschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, d. XLV; Bericht des Hieronymus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper, str. 8; Schepperovo pismo Nikoli Olahu (Carigrad, 2. srpnja 1533.), H. DE VOCHT, John Dantiscus and his Netherlandish Friends, str. 177.

⁷⁹ M. LE BARON DE SAINT-GENOIS, G.-A. YSSEL DE SCHEPPER, *Missions diplomatiques*, str. 53, 57; U. E. SYROU, Biografija Antonija Zare, str. 147; J. F. GUILMARTIN, Jr., Ideology and Conflict, str. 737; Pál FODOR, Ottoman Policy Towards Hungary, 1520 – 1541, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, sv. 45, br. 2/3, Budapest, 1991., str. 271–272.

⁸⁰ M. LE BARON DE SAINT-GENOIS, G.-A. YSSEL DE SCHEPPER, *Missions diplomatiques*, str. 108.

dugotrajno ratovanje, za što u tom trenutku nije imao dovoljno kapaciteta. Osim toga želio je vratiti izgubljeni teritorij u Ugarskoj za koji je smatrao da mu pripada po nasljednom pravu, a kojim je tada upravljao sultanov vazal Ivan Zapolja, pa je još od jeseni 1526. bio spreman pregovarati s Portom.⁸¹ Do 1532. u tim su pregovorima u Ferdinandovo ime sudjelovala petorica njegovih poslanika (Ivan Hoberdanc, Sigmund Weixelberg, Nikola Jurišić, grof Josef Lamberg zu Schneeberg i grof Leonardo Nogarola), no bez značajnijeg uspjeha.⁸² Međutim nakon što su se u jesen 1532. okolnosti za Sulejmana značajnije promijenile, najprije zbog neuspjeha osmanskih snaga kod Kisege poslije čega je odustao od pohoda na Beč i počeo se povlačiti prema Beogradu, potom i zauzećem Korona, luke na jugu Peloponeza, od španjolskih snaga Karla V. pod zapovjedništvom Andree Dorije, ugrožen je postao i osmanski teritorij na Balkanu, pa je unatoč ustrajnoj spremnosti na sukob s Habsburgovcima, u tom trenutku ipak pristao na pregovore s Ferdinandom.⁸³ Time ne samo da su uspostavljeni diplomatski odnosi između dvaju moćnih carstava nego je Osmansko Carstvo postalo i izravno uključeno u raspravu o složenim političkim pitanjima o kojima su ovisili njegovi odnosi s europskim vladarima, ali i ravnoteža unutar podijeljene Europe.⁸⁴ Ključni dio mirovnih pregovora odnosio se na granice, točnije na povrat Korona Osmanlijama (pod uvjetom da Barbarossa, admiral turske flote, Španjolcima vrati otočić ispred Alžira)⁸⁵ i na povrat Transilvanije i ostatka Ugarske Ferdinandu, koji je pristao ostaviti Zapolju na njegovim posjedima uz uvjet da se on sâm neće ponovno morati ženiti. Habsburška strana pokušavala se nagoditi i oko visine iznosa harača, koji bi Ferdinand godišnje

⁸¹ O tome je sačuvana opsežna korespondencija. *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1527.*, prir. Anton von GEVAY, Urkunden und Actenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Österreich, Ungern und der Pforte im XVI. und XVII. Jahrhundert, Wien, 1840., *passim*; J. D. TRACY, *Balkan Wars*, str. 117, 118.

⁸² U diplomatskim misijama za Ferdinanda I. Ivan Hoberdanc i Sigmund Weixelberg sudjelovali su tijekom 1528. i 1529., Nikola Jurišić 1529., Nikola Jurišić i grof Josef Lamberg 1530. te grofovi Leonardo Nogarola i Josef Lamberg 1532. B. SPULER, *Die Europäische Diplomatie in Konstantinopel*, str. 316–318; Petar MATKOVIĆ, Putovanja po balkanskom poluotoku XVI. veka: II. Putovanje B. Kuripešića, L. Nogarola i B. Ramberta, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti umjetnosti*, knj. LVI, Zagreb, 1881., str. 145, 196; Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper, str. 41.

⁸³ J. D. TRACY, *Balkan Wars*, str. 117–118; L. SICKING, A. SERVANTIE, *L'origine de la diplomatie*, str. 6; V. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 138.

⁸⁴ L. SICKING, A. SERVANTIE, *L'origine de la diplomatie impériale*, str. 6; J. F. GUILMARTIN, Jr., *Ideology and conflict*, str. 740.

⁸⁵ Usp. Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper, str. 13, 14, 16; danas arap. *hişn aş-şakra*, fran. *Peñón d'Alger*.

trebao plaćati sultanu počevši od 20.000 do najviše 100.000 dukata. Osim toga je Ferdinand preko svojih poslanika od sultana zatražio neka mir bude sklopljen na način da od njega imaju koristi svi kršćanski vladari uključujući papu, francuskog kralja i Mletačku Republiku, a zahtijevao je i to da se sultan ne upliće u vjerske nesuglasice s protestantima u Njemačkoj. Također je nastojao postići da u taj mir bude uključen i car Karlo V. Naposljetku se pregovaralo i o povratu mira kraljice Marije Ugarske, koji se sastojao od rudnika zlata, srebra i soli u Transilvaniji.⁸⁶

Tijek diplomatske misije u Carigradu 1533.

Glavni povijesni izvor o tijeku diplomatske misije Jeronima Zare i Kornelija Duplicija Scheppera njihov je detaljni izvještaj podnesen Ferdinandu 27. rujna 1533.,⁸⁷ podijeljen u dva dijela. U prvom dijelu izvještaja⁸⁸ donose se pojedinosti pregovora, koje je Jeronim Zara između 4. veljače i 5. svibnja do Schepperova dolaska 20. svibnja samostalno vodio u Carigradu s Ibrahim-pašom i Ludovikom Grittijem, nakon što je njegov sin Vespazijan 27. siječnja 1533.⁸⁹ po Sulejmanovu nalogu s njegovim izaslanikom odande preko Dubrovnika otputovao k Ferdinandu u Beč. Taj dio izvješća završava opisom sastanka Jeronima i Vespazijana, koji se netom bio vratio iz Beča, s velikim vezirom Ibrahim-pašom, održanog 25. svibnja 1533. U drugom dijelu izvještaja opisuje se što su Jeronim Zara i Kornelije Duplicije Schepper zajednički ispregovarali od 27. svibnja, kada je održan njihov prvi sastanak s Ibrahim-pašom, do 15. srpnja 1533., kada su se posljednji put sastali s Grittijem.⁹⁰ U napomenama priređivača izdanja izvještaja Gevaya stoji da je dio teksta napisao Petar Trogirani,⁹¹ tajnik Jeronima Zare, a

⁸⁶ *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, d. IV, d. XLIX; L. SICKING, A. SERVANTIE, *L'origine de la diplomatie impériale*, str. 12; H. DE VOCHT, *John Dantiscus and his Netherlandish Friends*, str. 165; M. LE BARON DE SAINT-GENOIS, G.-A. YSSEL DE SCHEPPER, *Missions diplomatiques*, str. 53, 54; J. D. TRACY, *Balkan Wars*, str. 118.

⁸⁷ Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper, str. 1–48.

⁸⁸ Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper, str. 3–8.

⁸⁹ *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, d. XVIII.

⁹⁰ Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper, str. 8–48. Za skraćeni opis diplomatske misije Zare i Scheppera iz 1533. vidi: M. LE BARON DE SAINT-GENOIS, G.-A. YSSEL DE SCHEPPER, *Missions diplomatiques*, str. 53–57.

⁹¹ Gevay na početku izdanja Zarina i Schepperova izvještaja (27. rujna 1533.) navodi kako je Petar Trogirani pisao tekst izvještaja od prve stranice do 27. retka na stranici 29 tiskanog izdanja, pa je potom Schepper nastavio s pisanjem od tog mjesta do 3. retka na stranici 30, a otuda je do kraja izvještaja tekst pisan nepoznatom trećom rukom nakon čega ga je ispravljao Schepper. Usp. Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper, str. 2.

kao što smo obrazložili, radi se o riječkom potkapetanu pravim imenom Petar Dente, koji je 1535. za Jeronima Zaru sastavio i zapisnik istrage protiv Petra Kružića.⁹² Dente je naime kao dobar poznavatelj turskih običaja i slavenskog jezika 1533. pratio Zaru u carigradskoj misiji, a nakon što se tada pokazao marljivim i pouzdanim, u sljedećoj se diplomatskoj misiji turskom sultanu 1534. u svojstvu tajnika pod istim pseudonimom pridružio i Schepperu.⁹³

Sudeći po spomenutom izvještaju Jeronima Zare i Kornelija Duplicija Scheppera, ali i njihovoj službenoj i privatnoj korespondenciji, za povoljan ishod zahtjevne diplomatske misije je itekako bio presudan način pregovaranja, o čemu možda najbolje svjedoči Schepperovo pismo iz Carigrada upućeno 8. srpnja 1533., po svršetku misije, prijatelju Nikoli Olahu (*Nihil enim nisi verba quaedam erant data, plurimique suadebant ne quo modo pax fieret. Sed modus agendi noster praeualuit, ita uolente Deo.*).⁹⁴ Navedeni izvori otkrivaju da se u pregovorima s osmanskim stranom osobito vješt pokazao upravo Jeronim Zara, što u domaćoj i inozemnoj historiografiji nije zabilježeno. S druge strane pojedini belgijski povjesničari ističu ulogu Kornelija Duplicija Scheppera u pregovorima 1533. pripisujući mu ključne zasluge za njihov povoljni ishod premda iz izvještaja proizlazi da je osmanska strana, prozrijevši prethodno da je Schepper zapravo Karlov agent, flamanskog diplomata percipirala kao razmjerno neiskusna pregovarača, koji je unatoč izvrsnu poznavanju nekoliko stranih jezika, svojim nevještim ophođenjem u nekoliko navrata čak i razbjescio Ibrahim-pašu („*Et feruentior factus, ad Cornelium conuersus; Tu uis inquit scire quid nos ad hęc dicamus, et non habes commisionem a Carolo Cęsare. Et uisus est similis commoto.*“).⁹⁵ Naime kako bi ostvarili cilj diplomatske misije, Ferdinandovim je poslanicima bilo ključno pridobiti naklonost Sulejmanova velikog vezira Ibrahim-paše i njegova podjednako utjecajna štićenika i posrednika Ludovika Grittija, po riječima mletačkog diplomata i putopisca Benedetta Rambertija, dviju nakon sultana tada najmoćnijih osoba na osmanskome dvoru.⁹⁶ Kako proizlazi iz izvještaja koji su

⁹² M. PEROJEVIĆ, *Petar Kružić*, str. 166.

⁹³ O tome vidi: Bericht Cornelius Dupplicius Schepper's an König Ferdinand I., str. 30.

⁹⁴ H. DE VOCHT, John Dantiscus and his Netherlandish Friends, str. 178.

⁹⁵ Usp. M. LE BARON DE SAINT-GENOIS, G.-A. YSSEL DE SCHEPPER, *Missions diplomatiques*, str. 57; L. SICKING, A. SERVANTIE, *L'origine de la diplomatie impériale*, str. 20; Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper, str. 25, 27, 28, 35.

⁹⁶ Gürlü NECİPOĞLU, Süleyman the Magnificent and the Representation of Power in the Context of Ottoman-Hapsburg Papal Rivalry, *The Art Bulletin*, sv. 71, br. 3, New York, 1989., str. 404. Tajnik mletačke vlade i putopisac Benedetto Ramberti je i sâm kao tajnik Daniella Ludovisija 1534. sudjelovao u izuzetno zahtjevnoj diplomatskoj misiji kod sultana Sulejmana I., čiji je cilj

zajedno podnijeli Ferdinandu, poslanici su u tome uspjeli ponajviše zahvaljujući diplomatskim i pregovaračkim vještinama Jeronima Zare. Na sultanovu je dvoru naime itekako bilo zapaženo Zarino ljubazno ophođenje prema sugovornicima, iskazivanje poštovanja i njegova upućenost u turske običaje, kojima je uspješno bio ovladao za vrijeme svoga višemjesečnog boravka u Carigradu, pa ga je veliki vezir Ibrahim-paša nazvao „dobrim turskim dvoraninom“ (*Hieronimum dixit esse bonum aulicum Thurcam*) i čak ga nekoliko puta tijekom pregovora javno pohvalio pripomenuvši Schepperu da se kao mlađi izaslanik svakako ugleda u „dodijeljenog mu oca“ Jeronima.⁹⁷

U prvoj fazi pregovora, do Schepperova dolaska u Carigrad, Ibrahim-paša je početkom veljače 1533. od Jeronima Zare preko čauša zatražio da piše caru Karlu, kralju Ferdinandu, svim kapetanima pograničnih područja, a posebice zapovjedniku pomorske flote Andrei Doriji u Koron neka se pridržavaju primirja dok god mir između sultana i Ferdinanda ne bude do kraja sklopljen zbog čega je Zara već 11. veljače 1533. uputio pisma donjoaustrijskoj vladi, kapetanu Ivanu Katzianeru u Kranjsku, kapetanu Laskom u Ostrogon, Franji Batthyányju i Ludoviku Pekriju u Požegu i Slavoniju, upravitelju i kapetanima Korona te zasebno Karlovu admiralu Andrei Doriji.⁹⁸ Zara se potom dvaput sastao s Ibrahim-pašom i jednom s Ludovikom Grittijem. Gritti je naime, saznavši za Schepperov dolazak, 29. travnja iz Ugarske stigao u Carigrad i uspio pridobiti Ibrahim-pašu da ga imenuje svojim posrednikom u pregovorima s Ferdinandovim poslanicima unatoč tomu što je Ibrahim svega nekoliko tjedana prije njegova dolaska Jeronimu kazao kako Gritti nema ovlasti odlučivati o toliko važnomu mirovnom poslu jer je to sultanova stvar.⁹⁹ Grittijevo uključenje u pregovore je pak u znatnoj mjeri otežalo Schepperov položaj jer ga je Gritti prozreo kao Karlova tajnog agenta, čega je Schepper i sâm bio svjestan i stoga je morao uložiti znatan trud

bio spriječiti rat između Mletačke Republike i Osmanskog Carstva nakon teška poraza turske pomorske flote kod Krete od mletačke mornarice. P. MATKOVIĆ, Putovanja po balkanskom poluotoku XVI. vieka: II. Putovanje B. Kuripešića, str. 203–204. O izvještaju o spomenutoj misiji iz 1534. vidi: Lester J. LIBBY, Jr., Venetian Views of the Ottoman Empire from the Peace of 1503 to the War of Cyprus, *The Sixteenth Century Journal*, sv. 9, br. 4, Kirksville, 1978., str. 106–111; o Grittiju vidi: Ferenc SZAKÁLY, *Lodovico Gritti in Hungary 1529 – 1534: A Historical Insight into the Beginnings of Turco-Habsburgian Rivalry*, prev. Dániel SZÉKELY, *Studia Historica Academiae Scientiarum Hungaricae* 197, Budapest, 1995.

⁹⁷ Bericht des Hieronimus von Zara und des Cornelius Dupplicius Schepper, str. 14–15, 33, 35–38, 41.

⁹⁸ *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, d. XVIII, d. XIX, d. XX, d. XXI, d. XXII, d. XXIII.

⁹⁹ Bericht Cornelius Dupplicius Schepper's an König Ferdinand I., str. 4, 5.

kako ne bi ugrozio glavni cilj misije.¹⁰⁰ Premda je osmanska strana tijekom pregovora nastojala ostaviti dojam da joj Koron, čiji je povrat bio jedan od ključnih uvjeta sklapanja mira, nije važan, ipak je budno pratila Zarinu komunikaciju sa španjolskim snagama na terenu. Na prvom sastanku s Ibrahim-pašom, održanom 1. travnja, Jeronimu su uručena otvorena pisma s odgovorima kapetana Korona, a veliki je vezir tom prilikom još jednom izrazio nezadovoljstvo njihovim kršenjem primirja zatraživši od Jeronima da im u vezi s tim ponovno piše.¹⁰¹ Nezadovoljan postignutim Ibrahim je nakon nekoliko dana od Zare preko čauša u sultanovo ime zatražio neka opet piše caru Karlu, kralju Ferdinandu, papi i svim ostalim kršćanskim vladarima i zamoli ih da se do zaključenja mira izričito pridržavaju primirja u Koronu.¹⁰² Sultan je u međuvremenu preko svog prevoditelja (dragomana) Junuz-bega¹⁰³ Jeronimu ponudio prijevoz i pratnju kopnom i morem za razgledavanje Carigrada i ostatka zemlje, što je ovaj odbio poručivši kako ondje nije došao putovati, nego izvršiti ono za što ga je njegov gospodar odredio. Zara se potom 5. svibnja prvi put sastao s Grittijem, koji mu se predstavio kao Zapoljin poslanik i posrednik Ibrahim-paše. Gritti je pred Jeronimom zagovarao Zapoljino pravo na Ugarsko Kraljevstvo, izrazio sumnju u povrat Korona smatrajući to značajnom preprekom sklapanju mira između sultana i Ferdinanda te je naposljetku zatražio i to da se ponovno pregovara o svemu što je Jeronim do tog trenutka bio dogovorio s Ibrahim-pašom. Zara je, ne ulazeći u raspravu s Grittijem, smjesta osporio način na koji je Zapolja izabran za kralja, a time i njegovu vlast nad spornim dijelom Ugarske izrazivši vjeru u sklapanje mira s Karlom i u povrat Korona, a vještima je argumentima naposljetku uspio i smekšati Grittija u pogledu njegova stava prema Ferdinandu. Nakon razgovora s Ibrahimom Gritti je sutradan poručio Zari da će s njim nastaviti pregovore nakon što mu se sin Vespazijan vrati iz Beča s carevom i kraljevom odlukom jer bi nastavkom pregovora i eventualnim donošenjem odluke protivne Karlovoj i

¹⁰⁰ M. LE BARON DE SAINT-GENOIS, G.-A. YSSEL DE SCHEPPER, *Missions diplomatiques*, str. 56; L. SICKING, A. SERVANTIE, *L'origine de la diplomatie impériale*, str. 18.

¹⁰¹ *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, d. XLIV.

¹⁰² *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, d. XLVIII.

¹⁰³ Junuz-beg je rodom bio Grk iz Modona, dobro je poznao grčki, latinski i talijanski jezik, a smatra se da je vladao i slavenskim, arapskim, perzijskim, armenskim, hebrejskim i raznim drugim jezicima. S Ludovikom Grittijem sastavio je djelo o osmanskoj administraciji i dvoru Sulejmana I. (*Opera nuova la quale dichiara tutto il gouerno del gran Turcho*, Venecija, 1533.). Vesna MIOVIĆ, Dragomano nostro della Porta: dragomani Porte u službi Dubrovčana (15. i 16. stoljeće), *Analiz Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 59, Dubrovnik, 2021., str. 20–25.

Ferdinandovoj mogli upropastiti sav trud. Nakon Vespazijanova povratka u Carigrad Jeronim i on su se 25. svibnja sastali s Ibrahimom. Vespazijan mu je tada uručio ključeve Ostrogona, a Jeronim mu je u znak bratimstva s Ferdinandom predao njegov dar i biranim riječima prenio kako Ferdinand s njim želi postići uzajamno razumijevanje. Ibrahim je izrazio zadovoljstvo upitavši ih imaju li pisma cara Karla, na što Jeronim reče da ih imaju. Jeronim je usput naložio Vespazijanu neka sastavi izvještaj o putu s čaušem, a Ibrahimu je kazao kako nema ovlasti dalje govoriti bez Kornelija Duplicija Scheppera.

Nakon Schepperova dolaska u Carigrad Jeronim Zara i flamanski diplomat su se između 27. svibnja i 15. srpnja 1533. sedam puta sastali s Ibrahimom i Grittijem, a za pregovore je bila ključna audijencija kod sultana 23. lipnja 1533. Na prvom sastanku 27. lipnja sultanov veliki vezir je Ferdinandovim poslanicima odmah dao do znanja da se zalaže za mir, ali i da o njegovoj volji ovisi izvršenje sultanovih odluka s kojim, takoreći, ravnopravno upravlja Osmanskim Carstvom. Kornelije je Ibrahimu tada predao Ferdinandove vjerodajnice i pisma Karla V., a on je, na Schepperovo čuđenje, u skladu s turskim običajem caru iskazao veliko poštovanje poljubivši pisma i primaknuvši ih čelu. Pozitivan pomak u odnosu na prethodne pokušaje Ferdinandove diplomacije ostvaren je već na samome početku jer se Ibrahim pokazao otvorenim za pregovore o većini mirovnih uvjeta (uključenje cara Karla u mirovni sporazum između sultana i Ferdinanda, pitanje povrata Korona i otoka Alžira te miraz kraljice Marije) koje mu je Schepper iznio po Ferdinandovoj uputi, a pristao je i na rješavanje ugarskih pitanja povjerivši taj dio pregovora svom posredniku Ludoviku Grittiju. Već sutradan 28. svibnja uslijedio je prvi sastanak Jeronima Zare i Kornelija Duplicija Scheppera s Grittijem. Iskazavši mu poštovanje, kako se navodi u izvještaju, kao oštroumnu i uglednu čovjeku, „vičnom ugarskim prilikama“, Ferdinandovi su mu poslanici redom izložili ključne uvjete za sklapanje mira, kao i dan ranije Ibrahimu. Međutim Gritti je bio manje spreman izići im u susret u pogledu iznesenih zahtjeva te je izjavio kako dijelom nastupa kao protivnik (jer zastupa Zapolju), a dijelom kao svjedok (jer je imenovan sultanovim i Ibrahimovim posrednikom) i kako ne prihvaća mogućnost da Ferdinand dobije Zapoljin dio Ugarske jer je sultan Zapolji obećao da će njime raspolagati dok god je živ, a da povrat Korona i Alžira treba zamijeniti drugim mirovnim uvjetima i kako ne vidi načina za uključivanje svih kršćanskih vladara u mir jer se nitko od njih u vezi s tim nije izjasnio niti se sastao sa sultanom.

Nedugo nakon toga je Gritti 30. svibnja k sebi ponovno pozvao Ferdinandove poslanike i u sultanovo i Ibrahim-pašino ime im odgovorio da sklapanje mira

s Karlom nije moguće ako sâm ne pošalje svoje poslanike u Portu ili ako Zari i Schepperu osobno ne izda nalog da ga zastupaju ili se pak drugim nalogom ne obveže i svojim potpisom i pečatom ne obeća kako potvrđuje sve što je njegov brat Ferdinand obećao za njega, a da je sultan spreman Karlu dati tri mjeseca primirja tijekom kojeg Barbarossa ne bi uznemiravao kršćane, a od španjolskih snaga u Koronu bi se također očekivalo da se suzdrže od rata. U vezi s uključivanjem svih kršćanskih vladara Gritti je dao isti odgovor kao i prethodnog dana naglasivši da su Mlečani, kralj Poljske i Francuske već sklopili mir sa sultanom i da ih zbog toga ne treba uključivati u mir koji se ima sklopiti s Ferdinandom. U pogledu ugarskog pitanja Gritti je kazao kako će sultan poštovati obećanje prema Zapolji dok god je ovaj živ, ali da će nakon Zapoljine smrti čitavo Ugarsko Kraljevstvo prepustiti Ferdinandu i da on osobno, unatoč glasinama, nema pretenzija upravljati njime, no kako je itekako zaslužan za to da Ugarsko Kraljevstvo ne bude u potpunosti pod vlašću Turaka jer mu je stalo sačuvati ga nagodbom. Na to Jeronim reče Grittiju kako želi da Ferdinand s njime sklopi tajni sporazum, što je Gritti protumačio kao znak povjerenja od habsburške strane.

Drugi sastanak između Ibrahim-paše i Ferdinandovih poslanika održan je 2. lipnja, a nazočili su mu i Gritti, prevoditelj Porte Junuz-beg i sultanov osobni tajnik Mustafa Čelebi. Tom je prilikom veliki vezir Schepperu silno zamjerio što inzistira na odgovorima za Karla u vezi s Ugarskom i Koronom naglasivši još jednom da ga osmanska strana ne može uključiti u mir zato što nije izravno sudjelovao u pregovorima, a predbacio je Karlu i zbog iskazivanja oholosti prema sultanu. S druge je strane Ibrahim istaknuo dobre odnose s Francuskom i potvrdio da će mir s Ferdinandom biti sklopljen, no ostala su otvorena pitanja povrata Ugarskog Kraljevstva Ferdinandu i Korona sultanu, o čemu se, kako je tijekom sastanka Gritti naslutio, Ibrahim najvjerojatnije iz opreza nije želio izjašnjavati pred Junuz-begom i sultanovim tajnikom Mustaf-begom da to ne razglase Turcima i drugim pašama kazavši Zari i Schepperu kako će im on sâm drugom prilikom dati odgovore na ta pitanja.

U vezi s tim su se Jeronim Zara i Schepper treći put sastali s Grittijem 11. lipnja. Sultanov im je posrednik tada kazao kako će mir s Ferdinandom biti sklopljen i da primirje već može stupiti na snagu, no da Karlo mora bez Ferdinanda posredovanja tražiti mir za sebe. Gritti je nadalje napomenuo kako sultan više ne želi raspravljati o Koronu, a poslanici su to prihvatili. Što se tiče Ugarske, ako Zapolja bude Ferdinandu želio dati svoj dio, sultan će se s tim složiti, a on, Gritti, na zimu će kao dobar Ferdinandov sluga doći u Ugarsku uvesti reda oko utvrđivanja granica.

Dan uoči audijencije kod sultana 22. lipnja održan je treći po redu sastanak između Ferdinandovih poslanika i Ibrahim-paše. Istaknuvši važnost uloge kraljevskih poslanika u aktualnim pregovorima, sultanov je vezir Zari i Schepperu tom prilikom dao precizne upute za ophođenje sa Sulejmanom. Ibrahim im je još jednom potvrdio spremnost turske strane na sklapanje trajnog mira s Ferdinandom pod uvjetom da ga se on uistinu i pridržava, osobito na pograničnim područjima prema Osmanskom Carstvu navevši kao primjer činjenicu kako hrvatski knezovi ondje nerijetko krše primirje, ali da „će to sve sada prestati i da nikome više neće biti oduzeta niti kokoš, niti ovca.“¹⁰⁴ U vezi s Ugarskom poslanicima je kazao kako će Ferdinand zadržati što je ondje nekoć posjedovao i da će sultan poštovati sve što Ferdinand dogovori sa Zapoljom naglasivši da je Ludoviku Grittiju dodijeljena potpuna ovlast upravljanjem granicama u Ugarskom Kraljevstvu. Što se tiče Karla, ponovio je neka pošalje poslanike u Portu ako želi mir, a da ga se u međuvremenu neće uznemiravati pod uvjetom da ni on ne uznemirava tursku stranu.

Sljedeće jutro 23. lipnja se oko pola devet Zara i Schepper uputiše u Portu u pratnji čauš-paše Husein-bega i stotinu pedeset najbolje odjevenih konjanika u zlatu i svili. Nakon službenog ručka primljeni su u trosatnu audijenciju kod sultana kojoj su nazočili Ibrahim i dragoman Junuz-beg. Sultan se naposljetku četiri puta obratio poslanicima poručivši im kako će pristati na sve što traže i da mogu biti zadovoljni jer su postigli ono što poslanici prije njih nisu uspjeli ishoditi, a to je dobar i čvrst mir s njegovim sinom kraljem Ferdinandom, kojemu pripadaju svi narodi i zemlje njegova oca sultana Sulejmana, i obratno, dok god Ferdinand ne prekrši mir. Kazao je da će kraljici Mariji dati njezin miraz i sve što ima u Ugarskom Kraljevstvu te da će u vezi s time i s granicama u Ugarsku poslati Ludovika Grittija, koji je ovlašten za rješavanje svih navedenih stavki. O pitanju povrata Korona sultan se nije izjašnjavao, a ostalo je otvoreno i pitanje mira s carem Karlom.¹⁰⁵

Sutradan 24. lipnja su se Zara i Schepper sastali s Ibrahim-pašom i Grittijem te su im ukratko još jednom potvrđene sultanove odluke od prethodnog dana, s tim da je Ibrahim-paša kazao kako će se pobrinuti da mir između sultana i Ferdinanda bude objavljen u Carigradu i u Dubrovniku, u vezi s čim će im predati pisma za Ferdinanda odbivši mogućnost da poslanicima zasebno u

¹⁰⁴ „Nunc haec omnia cessatura, neque gallinam, neque ouum cuiquam ademptum iri amplius.“ Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper, str. 33.

¹⁰⁵ Zaključci pregovora ukratko su navedeni u nacrtu obraćanja ugarskom plemstvu u vezi s mirovnim sporazumom. *Gesandschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1532-1533*, d. LXXXII.

pisanom obliku uruči kapitulaciju, nacrt sklopljenog mira i stavki dogovorenih prethodnoga dana u Porti.

Posljednji su sastanak Ferdinandovi poslanici održali 15. srpnja, dan prije odlaska iz Carigrada, s Ludovikom Grittijem koji im je najavio svoj angažman oko rješavanja pitanja granica Ugarske i miraza kraljice Marije, sukladno ovlastima koja mu je dodijelio sultan te je izrazio nepovjerenje prema caru Karlu i Korneliju Dupliciju Schepperu, kojemu je tom prilikom jasno dao do znanja kako zna da je pod Ferdinandovom izlikom od njega poslan djelovati u Karlovo ime. Po povratku Zare i Scheppera iz carigradske misije Ferdinand je 28. rujna 1533. u Beču proglasio sklapanje mira s Osmanskim Carstvom i objavio da je za nastavak pregovora o Ugarskoj ovlastio Vespazijana Zaru.¹⁰⁶

Premda su Ferdinandovi poslanici isposlovali mir razboritošću i lijepim riječima, prvi postigavši ono u čemu poslanici dotad nisu uspjeli,¹⁰⁷ a za što je, sudeći po izvještaju, osobito zaslužan bio Jeronim Zara, činjenica je da je sultan u tom trenutku velikim dijelom pristao na pregovore, pa i na sklapanje mira s Ferdinandom zato što je bio pritisnut nepovoljnim okolnostima i neuspjesima na bojišnici u Europi i na Mediteranu, ali i kako bi se mogao posvetiti borbi protiv svojega vječnog rivala perzijskog šaha Tahmaspa I.¹⁰⁸

Pitanja koja su nakon pregovora 1533. ostala otvorena su Ferdinand i Karlo nastojali riješiti već sljedeće 1534. godine novom diplomatskom misijom sultanu odredivši ponovno kao poslanike Jeronima Zaru i Kornelija Duplicija Scheppera. Zara se međutim iz te misije povukao i prije no što je započela navevši kao razloge u pismu poslanom Ferdinandu 27. veljače 1534.¹⁰⁹ iz Rijeke loše zdravlje, ali i Ferdinandovu nedovoljnu financijsku potporu te brojne zadaće koje je imao obaviti za njega. Ipak, izglednije je da je Zara od sudjelovanja u tadašnjoj diplomatskoj misiji odustao zato što je kao iskusan diplomat naslutio da zbog izmijenjenih okolnosti njezin ishod neće biti toliko povoljan kao prethodni put, što se naposljetku pokazalo točnim.¹¹⁰ Sulejman je naime krajem 1533. uspio silom

¹⁰⁶ L. SICKING, A. SERVANTIE, *L'origine de la diplomatie impériale*, str. 14.

¹⁰⁷ „Incepit Ibrahimus Bassa, magnam esse differentiam inter homines et homines, sex oratores ibi ante felicem portam fuisse nomine Ferdinandi regis, nullum eorum ea fecisse, quae nunc essent facta, quia non habuissent gratiam loquendi, prout isti postremi oratores habuissent.“ Bericht des Hyeronimus von Zara und des Cornelius Duplicius Schepper, str. 41.

¹⁰⁸ De Lamar JENSEN, *The Ottoman Turks in Sixteenth Century French Diplomacy*, *The Sixteenth Century Journal*, sv. 14, br. 4, Kirksville, 1985., str. 454; J. F. GUILMARTIN, Jr., *Ideology and Conflict*, str. 737–738.

¹⁰⁹ *Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1534.*, d. XXVI.

¹¹⁰ L. SICKING, A. SERVANTIE, *L'origine de la diplomatie impériale*, str. 9–10.

vratiti Koron, pa više niti nije želio raspravljati o miru po prijašnjim uvjetima. Osim toga održanje ionako krhka mira između Ferdinanda i sultana dodatno su narušavali i Kružićevi uskočki upadi na osmanski teritorij.¹¹¹ Kada je Schepper 26. travnja 1534. u pratnji Jeronimova sina Vespazijana i tajnika Petra Trogirani-na stigao u Carigrad,¹¹² Ibrahim-paša nalazio se u Perziji gdje je zapovijedao turskom vojskom, a na mjestu sultanova velikog vezira zamijenio ga je Ajas-paša, koji je miru bio manje sklon negoli Ibrahim. Gritti, koji je pak uslijed Ibrahimove odsutnosti izgubio ovlasti sudjelovanja u pregovorima o Ugarskoj, u lipnju 1534. ipak se zaputio u Ugarsku, što je i dogovoreno tijekom pregovora 1533., ali samo kako bi se ondje pridružio pristašama Ivana Zapolje, gdje je naposljetku i ubijen. Na posljednjoj audijenciji kod sultana, održanoj 2. lipnja 1534., postalo je jasno kako od konačnog dogovora o ugarskom pitanju i uređenju granica nema ništa jer je Sulejman Schepperu tada kazao da Ferdinand nipošto ne smije poduzimati akcije protiv njegova vazala Zapolje, kako Ugarsko Kraljevstvo pripada njemu i da ga on ne kani prepustiti, a da Zapolja Ugarskom upravlja u njegovo ime. Scheppera i njegovu pratnju naposljetku su pri odlasku s Porte uz prijetnje i pogrde izgurali bijesni janjičari uzvikujući: „Španjolska, Španjolska!“. U takvim je okolnostima bilo jasno da su izgledi za uspjeh sedme po redu diplomatske misije habsburškog dvora sultanu, kao i izgledi za očuvanje dugotrajnog mira između Ferdinanda i Sulejmana propali, pa je Schepper 13. lipnja 1534. napustio Carigrad.¹¹³ Unatoč neuspjehu misije i ponovnom jačanju starih neprijateljstava između dvaju carstava, sultan je u tom trenutku više bio fokusiran na bojišnicu u Perziji, a nakon Grittijeve pogibije manje na Ugarsku i na Zapolju tako da ipak nije došlo do novoga izravnog sukoba između Ferdinanda i Sulejmana, pa su Hrvatske zemlje do 1535. mogle predahnuti od osmanske opasnosti.¹¹⁴

Zaključak

U fokusu studije su okolnosti i tijek poslanstva Ferdinanda I. Habsburškog sultanu Sulejmanu I. 1533. godine, čiji je cilj bio sklapanje mira između Habsbur-

¹¹¹ J. D. TRACY, *Balkan Wars*, str. 119; M. LE BARON DE SAINT-GENOIS, G.-A. YSSEL DE SCHEPPER, *Missions diplomatiques*, str. 59.

¹¹² Schepperov izvještaj o diplomatskoj misiji 1534. u Carigradu objavljen je u: Bericht Cornelius Dupplicius Schepper's an König Ferdinand I., str. 27–65.

¹¹³ L. SICKING, A. SERVANTIE, *L'origine de la diplomatie impériale*, str. 14–16; J. D. TRACY, *Balkan Wars*, str. 119; Bericht Cornelius Dupplicius Schepper's an König Ferdinand I., str. 45, 65; V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 138.

¹¹⁴ V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, knj. 5, str. 138–139.

škog i Osmanskog Carstva, a u čemu je, kako smo utvrdili, osobito važnu ulogu imao Jeronim Zara, što u hrvatskoj i inozemnoj historiografiji nije zabilježeno. Na pisanje ove studije potaknula nas je ponajprije činjenica da u hrvatskoj historiografiji toj izuzetno zahtjevnoj diplomatskoj misiji, u kojoj je osim Zare sudjelovao i flamanski diplomat Kornelije Duplicije Schepper, nije posvećeno dovoljno pozornosti unatoč tomu što je Zara u trenutku imenovanja glavnim poslanikom Ferdinanda I. Habsburškog sultanu obnašao dužnost kapetana Rijeke. Osim što se Ferdinandovo šesto po redu carigradsko poslanstvo detaljno razmatra na temelju objavljenih izvora i literature, tema se stavlja i u širi kontekst dosadašnjih spoznaja kojima o Jeronimu Zari raspolaže hrvatska znanost, posebice historiografija. Daje se i pregled važnijih vojnih, civilnih i diplomatskih dužnosti koje su Jeronim Zara, njegovi preci i potomci iz generacije u generaciju obnašali služeći Habsburgovcima. U istraživanju je pri tom posebna pozornost posvećena djelovanju Jeronima Zare u razdoblju nakon Mohačke bitke (1526.), kada je bio pouzdanik Krste Frankopana, i aktivnostima iz tridesetih godina 16. stoljeća, kada je kao kapetan Bakra, a potom i Rijeke, bio zadužen za obranu sjevernojadranskog priobalja od Osmanlija te je vodio brigu i o očuvanju mira na Granici nadzirući tamošnje djelovanje uskočkih četa kliškog kapetana Petra Kružića. Time se posredno nastojalo ukazati na više no zamjetan nedostatak sustavnih istraživanja lika i djela Jeronima Zare u hrvatskoj historiografiji, koji smatramo nesrazmjernim njegovim zaslugama i ulozi u pojedinim ključnim zbivanjima iz hrvatske povijesti, ali i na neke manjkave i netočne biografske podatke o njemu. U radu se stoga daje uvid u dužnosti i aktivnosti koje je Jeronim Zara obnašao i provodio u svojstvu Ferdinandova pouzdanika počevši od Mohačke bitke (1526.), pa do pogibije 1541. kod Budima, a koje su izravno utjecale i na prilike u Hrvatskom Kraljevstvu i na pograničnim područjima prema Osmanskom Carstvu. Unatoč tomu, ustanovili smo da su spoznaje koje hrvatska znanost donosi o Jeronimu Zari, počevši od 19. stoljeća do danas, štire, parcijalne, a katkad i netočne te se najčešće koriste za širu kontekstualizaciju pojedinih povijesnih zbivanja ili u sklopu rada na historiografskim i filološkim temama koje su tek u nekome manjem segmentu vezane uz Jeronima Zaru, a ne u svrhu istraživanja čiji bi cilj bio sintetski prikaz njegova lika i djelovanja, što Zara zbog svoje uloge u hrvatskoj povijesti, smatramo, zaslužuje i što jest jedan od ciljeva ovog rada.

Iva Kurelac

Hieronimus Zara, Captain of Bakar and Rijeka and Envoy of King Ferdinand I Habsburg, in the Diplomatic Mission (1533) to Sultan Suleiman I

Summary

Based on the published sources and literature, the paper examines the role of the Bakar and Rijeka captain Hieronimus Zara, envoy of king Ferdinand I Habsburg, in the diplomatic mission (1533) to Sultan Suleiman I, in which he partook together with the Flemish diplomat Cornelius Dupplicius Schepper. The paper further describes the circumstances and the course of the mission. Since the Croatian historiography lacks any synthetic description of the life and activities of Hieronimus Zara, or any adequate assessment of his role in some of the crucial events in the 16th-century history of Croatia, the insights that the Croatian science, in particular historiography, has on the subject have been presented and partly critically re-examined. The paper further offers an overview of historical connections of members of the Zara family with the Habsburgs. In addition, the activities that Hieronimus Zara, as Ferdinand's confidant, undertook during and after the Battle of Mohács (1526), and in the third decade of the 16th century in the area of the northern Adriatic coast and in the border areas towards the Ottoman Empire (especially around Klis), are considered.

Keywords: *Hieronimus Zara; Cornelius Dupplicius Schepper; Ferdinand I Habsburg; Suleiman I; Nikola Jurišić; Petar Kružić; captain of Bakar and Rijeka; Constantinople; embassy.*

